1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տէլէֆօն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէնւեքում

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 17 ՄԱՅԻՍԻ № 104

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄԱՅԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ
ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 7 ՌՈՒԲ.

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԻՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիեննայում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱԶԴ

„ՄՇԱԿԻ“ 40-ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԲԻՒՐՈՆ սրանով յայտնում է ի գիտութիւն հայ հասարակութեան, հիմնարկութիւնների եւ անհատների, որ ցանկանում (այժմ եւ յոբելեանի օրը) թէ շնորհաւորական հեռագիրներ, ուղերձներ եւ թէ այլ դիմումներ պէտք է ուղղել հետեւեալ հասցէով.

ա) Հեռագիրների համար՝ Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“.
Tiflis. Rédaction „Mschak“.

բ) Ծրարների համար՝ Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“. Для Юбилейнаго Бюро.
Tiflis. Rédaction „Mschak“. Յոբելեանական Բիւրօյի համար.

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍԻ 20-ԻՆ

„ՄՇԱԿԻ“ ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎԵԼՈՒ Է

ԲԱՆԴԱԾ ՕՋԱԽ

պիէս 3 գործ., հեղ. Գ. Սունդուկեանի

Բարեհաճ մասնակցութեամբ՝ տիկնանց—Արղութեան-Երկայնաբազուկ Ս., Ալիխանեան Վ., Առաքելեան Ե., Աստուածեան Հ., Աֆրիկեան Ե., Ալիբէկեան Ն., Բաբեան Եկ., Բաղդասարեան Ա., Դօլուխանեան Ն., Եղեկեան Ն., Միլեան Վ., Յարութիւնեան Ե., Շահպարոնեան Ր., Շխեան Վ., Սպէնդիարեան Իւ., Վարդանեան Ֆլ., Քալանթար Ս.—և օրիորդների՝ Աղասարեան Հ., Աբովեան Ե., Կարաջեան Ա., Մուրադեան Կ., Մելիք-Շահնազարեան Թ., Նէլլի, Տէր-Մարկոսեան Օ.—և պարոնների՝ Բաբեան Ա., Դովլաթբէկեան Ս., Եղեկեան Վ., Մելիք-Բէգլարեան Շ., Մարտիրոսեան Ռ., Շահպարոնեան բժ. Ս., Շիրինեան Կ., Տիգրանեան Լ., Փիլոյեան Տ. և դերասանների՝ Տէր-Դաւթեան Գ. և Միրաղեան Գ..

ՌԵԺԻՍԵՕՐ՝ ՅՈՎՀ. ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Սկիզբն է երեկոյեան ժամը $8^1/_2$-ին:

Տոմսակները վաղօրօք կարելի է ստանալ Եփրեմ Ծատուրեանի խանութում, Դվօրցօվայա փողոցի վրա, իսկ ներկայացման օրը՝ Թատրոնի կասսայում.

(առ.) 0—7

ԲԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ „ՄՇԱԿ“ ԼՐԱԳՐԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՄՇԱԿԻ“ ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԱԼՄԱՆԱԽԻ

Բացառիկ ստուար № «Տարազի», որ լոյս է տեսնելու «ՄՇԱԿԻ» ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ նախօրեակին.

Այս հոյակապ հանդէսը բաժանված է 10 շրջանի. I. «ՄՇԱԿԸ» 1872 թւին. «ՄՇԱԿԻ» առաջին ամբողջ №-ը fac-similé. Գրիգոր Արծրունին և իր աշխատակիցները, խմբագրական կազմը. Կուլիսների ետև (պատմութեան այժմս սեփականութիւն). II. «ՄՇԱԿԸ» 1872—1877 թ., III. «ՄՇԱԿԸ» 1878—1882 թ., IV. «ՄՇԱԿԸ» 1883—1887 թ., V. «ՄՇԱԿԸ» 1888—1892 թ., VI. «ՄՇԱԿԸ» 1893—1897 թ., VII. «ՄՇԱԿԸ» 1898—1902 թ., VIII. «ՄՇԱԿԸ» 1903—1907 թ., IX. «ՄՇԱԿԸ» 1908—1912 թ., X. ՓԱՅԼՈՒՆ ՅՈԲԵԼԵԱՐ «ՄՇԱԿԸ».

Կենսագրական «ՄՇԱԿԻ» (ժամանակագրական). Ընդհանուր հայեացք. «ՄՇԱԿԸ» և Թիւրքահայոց հարցը. «ՄՇԱԿԸ» և կանանց խնդիրը. «ՄՇԱԿԸ» և գիւղը. «ՄՇԱԿԸ» և քաղաքը. «ՄՇԱԿԸ» և եկեղեցին ու կրօնը. «ՄՇԱԿԸ» և այլադաւան հայերը. «ՄՇԱԿԸ» և մեր այլացեղ, այլազգի դրացիները. «ՄՇԱԿԸ» և Կովկասը. «ՄՇԱԿԸ» և Ռուսաստանը. «ՄՇԱԿԸ» և Եւրոպան. «ՄՇԱԿԸ» և պարսկահայը, Թիւրքահայը. «ՄՇԱԿԸ» և հայկական գաղութները. «ՄՇԱԿԸ» և դպրոցը, գրականութիւնն ու մամուլը. «ՄՇԱԿԸ» և արուեստները՝ թատրօն, երաժշտութիւն, նկարչութիւն և այլն. «ՄՇԱԿԸ» և աղէտները՝ սով, ժանտախտ, հրդեհ, կոտորած. «ՄՇԱԿԸ» և բարեգործութիւնն ու ինքնօգնութիւնը. «ՄՇԱԿԸ» և ազատութիւնը. «ՄՇԱԿԸ» և աշխատանքը. ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻՆ և յեղափոխութիւնը. ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻՆ և ՐԱՖՖԻՆ. «ՄՇԱԿԸ» և իր ոյժը, նշանակութիւնը, դիրքը, կատարած դերը.

Յիշողութիւններ. Էպիզօդներ. Առասպելներ, ինսինուացիաներ «ՄՇԱԿԻ» մասին: Ծզրակացութիւն. Մտքի յաղթանակը. Փայլուն յոբելեար «ՄՇԱԿԸ».

ԱՆՀԱՄԱՐ ՆԿԱՐՆԵՐ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ, որոնց մի մասը տպագրվում է արտասահմանում. ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ, ՐԱՖՖՈՒ և «ՄՇԱԿԻ» այժմեան ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ մեծադիր գոյնզգոյն պատկերները՝ տպագրված ընտիր. կարելի է դնել և շրջանակների մէջ.

Քառասնամեայ „ՄՇԱԿԻ“ աշխատակիցները, մշտական և յատուկ թղթակիցների պատկերները.

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ վերջին լուսանկարը՝ խմբանկար, լուսանկարված մահից մի քանի ամիս առաջ և սեփականութիւն «ԱՂԲԻՒՐ-ՏԱՐԱԶԻ», դեռ ոչ մի անգամ չը տպագրված. Fac-similé-ներ Գրիգոր Արծրունու, Րաֆֆու, Հայկակի, և այլն, և այլն. «ՄՇԱԿԻ» արդի խմբագրատունն ու խմբագրութիւնը. «ՄՇԱԿԻ» յոբելեանական յանձնաժողովի և արդի աշխատակիցների, թղթակիցների խմբանկարները, և այլն, և այլն.

Բաժանորդագինը

„ՄՇԱԿԻ“ ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱԼՄԱՆԱԽԻ

մինչև ներկայ մայիսի 20-ը «ՄՇԱԿԻ» բաժանորդների համար ՄԷԿ րուբլի, իսկ լոյս տեսնելուց յետոյ՝ ԵՐԵՔ րուբլի. Նրանք, որոնք բաժանորդ չեն «ՄՇԱԿԻՆ», վճարում են 50 կ. աւելի.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ բաժանորդների համար մինչև մայիսի 20-ը 10 ֆր.. Կը ստանան յատուկ խողովակների մէջ.

Մէլօվի ամենաընտիր թղթի վրա հատը 10 ր. (25 ֆ.). Տպվելու են շատ սահմանափակ օրինակներ.

Վերադիր վճարով պատուէր չէ ընդունվում:

Դիմել՝ ТИФЛИСЪ, БЮРО ПЕЧАТИ, Головинскій пр., 41.
Արտասահմանից՝ DIRECTION TARAZ, TIFLIS. 26. 0—11

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՍԱԼՕՆ

Ուրբաթ, մայիսի 18-ին, հանդիսաւոր jour-fixe-ը նուիրված է

ՅՈԲԵԼԵԱՐ „ՄՇԱԿԻՆ“

Երաժշտական բաժինը մեր ընտիր արտիստների մասնակցութեամբ. Մուտքը անուանական հրաւիրատոմսերով. Սահմանափակ թւով, կողմնակի մարդկանց համար մուտքը 2 ր., ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ «ՄՇԱԿԻ» ալմանախի բաժանորդների համար 1 ր., որ պէտք է տոմսը մինչև հինգշաբթի ձեռք բերել.

Սկիզբը երեկոյեան $8^1/_2$ ժամին. (չ.հ.ու.) 26. 4—3

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՊԵՐԱ
ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ

Բագուի Հայոց Կուլտուրական Միութեան Գեղարուեստական Սեկցիան

Մայիսի 25-ին
ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
կը ներկայացնի

ԼԵԲԼԵԲԻՋԻ

յայտնի կոմիք. օպերան. Տոմսակները վաճառվում են Թատրօնի կասսայում. Նոյն տեղը վաճառվում է նաև օպերայի համառօտ բովանդակութիւնը.

(ու.կ.) առ. 345. 3—1

По умѣреннымъ цѣнамъ
Новѣйшихъ изящныхъ рисунковъ
ПОЛНОМѢРНЫЕ
ОБОИ
ФАБР. СКЛАДЪ
МАНГИКІАНА
ПУШКИНСКАЯ № 7.
291. 50—6 (հ. կ.)

ԱՆՀԱՏԸ ԵՒ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

II

Ո՞ւմ համար ենք աշխատում.

Ի՞նչ երջանկութեան մասին ենք մենք երազում. — Արդեօք անհատի բարօրութիւնն է կենտրոնը մեր իղձերի և մտածմունքների թէ մենք կարող ենք անտես առնել անհատներին՝ համեմատած հասարակական զարգացման խոշոր հեռանկարի հետ.

Մի երկու խօսքով պատասխանել կարելի է այդ հարցին, բայց իրական կեանքի բազմազան դէպքերը և երեւոյթները հեշտութեամբ չեն լուծում դրված խնդիրը.

Ի՞նչ է ինքը հասարակութիւնը. Միթէ նա անհատների համախմբումը չէ.

Եւ միթէ հասարակութիւնը կարող է իրան բաղդաւոր զգալ, երբ նրան կազմող անհատների մի մասը զոհ է բերված միւսների բարօրութեան համար.

Ի՞նչ իրաւունք ունի հասարակութիւնը մերժել որեւէ անհատի՝ վերցնելու իր բաժինը ընդհանուր բարեբաղդութեան անդաստանից.

Եւ ահա հարց է դրված հասարակութեան առաջ—այնպիսի գործելակերպ մշակել, որ նրա բաղկացուցիչ տարրերի հիմքը՝ անհատը՝ լինի նպատակակէտ.

Իսկ ի՞նչ է ասում իրականութիւնը իր առաջադիմական և կուլտուրական գործունէութեամբ. Կարողանում է մարմնացնել այդ նպատակը կեանքի մէջ, թէ նա մի շարք հակասութիւնների մէջ է ընկել և անկարող է դուրս պրծնել թիւրիմացութիւնների թաւ անտառներից.

Անհատը ցանկանում է տեսնել պաշտպանված իր լաւագոյն եսը. Նա կամենում է վայելել կամքի՝ խղճի և մտքի անկախութիւն. Նա պահանջում է, որ իր կալուածքը լինի անձեռնմխելի, իր քաղաքացիական կենցաղը ազատ ճնշումներից. Եթէ նա կին է, նա ձգտում է իր մարդկային ինքնուրոյնութիւնը տեսնել անխախտ և անբռնադատ. Եթէ նա գործաւոր է և աշխատաւոր, նա պնդում է, որ իր անձնաւորութիւնը լինի ապահովված վիրաւորանքներից. Եթէ նա գիւղացի է, նա ջանում է, որ իրաւական կախումներ չունենայ կալուածատէրերից և լինի ազատ իր աշխատանքի մէջ.

Զգտելով անհատականութեան այդ պահանջներին, կարող է արդեօք քաղաքացին հաշտվել տերրորի, նեղ կուսակցական, բռնացող ազդեցութիւնների հետ, որոնք նոր սահմանափակումներ են մտցնում անհատականութեան նուաճած արտօնութիւնների աշխարհի մէջ.

Անկասկած, ոչ.

Երբ ազատ անհատը հասարակութեան մէջ, ինքը իր յօժար կամքով, իր ազատ քուէով, առանց ճնշումների, առանց սահմանափակումների, մասնակցելով հանրային գործին, հրաժարվում է որոշ արտօնութիւններից ուրիշների օգտին, դա իր մասնաւոր գիտենալիք գործն է, դա արդիւնք է այն կամաւոր պայմանախօսութեան, որին նա ինքը համաձայնել է.

Այդ պատճառով «Մշակը» վերջին տարիները բողոքեց ամեն անգամ, երբ տեսաւ ժողովրդական քուէն փոխված և երբ նկատեց, որ ընտրութիւնների ժամանակ ժողովրդի ազատ կամքը չէզոքացված է և նրա տեղ դրված այս ու այն հնարովի պատգամը.

Անհատի ընտրական անկախութիւնը դա այն հիմնական պահանջներից մէկն է, որոնցով ապահովվում է անհատի բարոյական եսը և որով նա մուտք է գործում այն հանրային հասարակական և պետական գործերի ասպարէզը, որտեղ պէտք է հարազատօրէն արտայայտվի անհատներից բաղկացած ժողովրդի ձայնը.

Մենք առիթ կունենանք պարզելու մեր հայեացքը հաւաքական գործունէութեան ճիշդաւորութիւնների և ատանձնայատկութիւնների մասին.

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

15 մայիսի

Պետերբուրգ.—Թագաւոր Կայսրը հրամայել բարեհաճեց Բարձրագոյն Պալատին կից չորս օրով սուգ պահել դուքս Բրաունշվէյգ պրինց Գէորգ-Վիլհէլմ Կումբերլէնդկիի մահվան առիթով.

Պաշտօնական. Բարձրագոյն հրովարտակ.

«Բեսարաբիայի նահանգի բոլոր դասակարգերի Մեր սիրելի հաւատարիմ հպատակներին.

«Ամենաբարձրեալի կամեցողութեամբ մի դար առաջ երջանկայիշատակ Ալէքսանդր Կայսրի ինքնակալ կամքով եւ պանծալի ռուս զօրքերի հերոսական ջանքերով Բեսարաբիայի երկիրը համաձայն Բուխարեստի խաղաղ դաշինքի, միացաւ մշտապէս ռուսական պետութեան: Մեր պետութեան հռչակը մեծացնող այդ յիշատակելի դէպքով ոչ միայն ընդլայնվեցին Ռուսաստանի սահմանները, այլեւ մեր դաւանակից բազում ուղղափառ քրիստոնեաներ ընդունեցին ռուսահպատակութիւն:

«Մէկ դար շարունակ Բեսարաբիայի երկիրը, բնութիւնից օժտված ու իր այլացեղ աշխատաւոր, ազնիւ ու տոկուն ժողովրդով, խաղաղութեամբ աճեց Ռուսաստանի հզօր հովանու ներքոյ եւ հասնելով բարեկեցութեան բարձր աստիճանին սերտ կերպով հաղորդակից եղաւ Մեր պետութեան ընդհանուր կեանքին:

«Հարիւրամեայ նուիրական տարեդարձին, յիշելով որ Բեսարաբիայի ժողովուրդները մտան ռուսահպատակների ընդհանուր ընտանիքի մէջ, արդարացի ենք համարում ընդգծել, որ Բեսարաբիայի ազգաբնակութիւնը ռուսական պետութեանը միանալու օրից ի վեր միշտ էլ անխախտ հպատակութիւն է ցոյց տուել իր Ցարին եւ հայրենիքին:

«Հաստատելով, որ Բեսարաբիան այսուհետեւ եւս Աստուծոյ ողորմութեամբ կը զարգանայ խաղաղ աշխատանքով իր բնակիչների բարւոք վիճակի համար եւ ի շահ ու յօգուտ ռուսական պետութեան փառքի, Մենք յայտնում ենք Բեսարաբիայի նահանգի Մեր սրտին մօտ բոլոր դասակարգերին Մեր Կայսերական օրհնութիւնը:

Իսկականի վրա Նորին Մեծութեան սեփական ձեռքով ստորագրված է «ՆԻԿՈԼԱՅ».

Լիվադիա, 16 մայիսի, 1912 թ.

Ճշգեց մինիստրների խորհրդի նախագահ ստատս-սեկր. Վ. Կոկօվցէվ.

—

Պետերբուրգ.—Նորին Մեծութեան թագադրութեան օրվայ առիթով սինօդի ուղարկած շնորհաւորանքին ստացվեց Բարձրագոյն հետեւեալ հեռագիրը միտրոպոլիտ Անտօնիի անունով. «Անկեղծ շնորհակալ եմ ձեզանից, հովուապետ, եւ ռուսաց սինօդի անդամներից աղօթքների եւ Ինձ արտայայտած զգացմունքների համար: ՆԻԿՈԼԱՅ»:

—

Կաստէլօ-Դէ-Լա-Պլանա (Սպանիա)—Վիլարէալօյից հաղորդում են, որ կինեմատօգրաֆում ծագած հրդեհին զոհ գնացին 80 մարդ. Շատերն էլ ստացան լուրջ վէրքեր.

—

Սեվաստոպօլ.—Նոցին Մեծութիւնները Օգոստափառ Զաւակների հետ բարեհաճեցին «Շտանդարտով» անցնել Սեվաստոպօլ՝ արտասահման մեկնող Հեսէնի մեծ դքսին և մեծ դքսուհուն ճանապարհ դնելու համար. Ապա Նոցին Մեծութիւնները վերադարձան Եալտա,

—

Եալտա.—Նոցին Մեծութիւնների թագադրութեան օրվայ առիթով Մասար քաղաքի պարսկահայերը կատարեցին հանդիսաւոր մաղթանք. Դիլմանի բնակիչները տօն կատարեցին.

—

Պարիզ.—Գեներալ Լիօտէն հեռագրում է Գերսիֆից, որ նա մայիսի 13-ին ցրեց մի քանի հարիւր գաւառների, որոնք խանգարում էին հետախուզական աշխատանքները. Ֆրանսիացիներից սպանվեցին երկու, վիրաւորվեցին 10 հոգի.

Մինիստրների խորհրդի նիստում Պուանկարէն զեկուցեց գեներալ Լիօտէի հեռագիրները, որոնց մէջ տեղեկացվում է, թէ Ֆէցի վրա յարձակված ապստամբները յետ են մղված մեծ կորուստներով. Պուանկարէն յայտնեց, որ Մարոկկօ կուղարկվեն նոր գնդեր, որոնց հետ ֆրանսիական զօրքերի թիւը շէրիֆի պետութեան մէջ կը հաւասարվի 46,000 մարդու.

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

15 մայիսի

Կ. Պոլիս.—Բ. Դրան մէջ վաւերագրե յափշտակելու յայտնի գործի առիթով գլխաւոր յանցաւորներ Սանդանսկին և Պետրոսը դատապարտվեցին կէս տարով բանտարկութեան.

Ալբանիներին տրված ժամանակը՝ հպատակութիւն յայտնելու համար՝ երկարվեց 8 օրով. Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ Քիւչիւք-Բօղազ-Դէրէի լեռնացքը գրաւած ապստամբները վերադարձել են իրանց գիւղերը և հնազանդութիւն են յայտնել իշխանութիւններին.

Հակառակ մի քանի արտասահմանեան օրաթերթերի տեղեկութիւնների, օսմանեան գործակալութիւնը իմացաւ, որ Թիւրք-իտալական պատերազմի հարցը լուծելու համար միջազգային կօնֆերէնցիա գումարելու գաղափարը համակրանքով չէ ընդունվել Թիւրքական իրատեղեակ շրջաններում. Պետ. Հեռ. Գործ. Թղթակցին՝ ղեկավար գործիչների հետ ունեցած խօսակցութիւնների ժամանակ՝ աջողվեց պարզել, որ կօնֆերէնցիայի դէմ ներհակված գլխաւոր առարկութիւնները շուրջփակվում են նրանով, թէ Թիւրքիայի համար չափազանց դժուար, անգամ անկարելի է գտնել կօնֆերէնցիայում յարուցելի բանակցութիւնների հիմնակէտեր, ինչպէս նաև թէ իցէ ծրագիրը ընդարձակվի ի վնաս status quo ի.

Ծանօթ. Գործ. — Գործակալութիւնը իրազեկ եղաւ պարզ աղբիւրից, որ ոչ մի գաղափար Թիւրք-իտալական պատերազմի հարցի առիթով կօնֆերէնցիա գումարելու մասին գոյութիւն չունի.

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Լրագիրներից)

[illegible]

ԵՓՐԵՄ ԽԱՆԸ ՍՊԱՆՎԱԾ

Թաւրիզ, 10 մայիսի

[illegible]

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԿՐԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

Թաւրիզ, 5 մայիսի

[illegible] որ փոխանակ Բէյլվանի հայ գիւղերի աւերումը գուշակելու՝ նստել ու սուգ անելու, նստել այդպիսի «կաբինետային» աշխատանք էի կատարել. կաբինետային աշխատանք, որ Մակու, Ղարադաղ, Սուլդուզ, Սօվուջ-Բուլաղ և այլ նման տեղեր շրջագայողի տպաւորութիւններ էր վերարտադրում, տեղեր, որ հազիւ թէ քարտէզի վրա ցոյց տալ կարողանային իմ երջանիկ քննադատները։ Աւելի ցաւալին այն է, որ իմ նկարագրութիւնն ու դիմումները ոչ մի ուշադրութեան չարժանացան. բարեսէր մէկը չը գտնվեց, որ ամենաչնչին օժանդակութեան ձեռք մեկնէր, և այսօր կրթական գործը Ատրպատականում նախկին նկարագրածիցս աւելի ողորմելի պատկեր է ներկայացնում։ Եւ ահա, մինչ Բէյլվանի հայերը շաբաթներից ի վեր եկել շրջապատել են առաջնորդարանը և անցեալ տարի կրած վնասների հատուցումն են պահանջում, մինչ այս խղճուկ առաջնորդարանը ճնշված է նման բազմաթիւ հոգսերի բեռան տակ, վստահանում եմ դարձեալ մի անգամ «անսիրտ կաբինետային» աշխատանք յանձն առնել և դիմել հայ հասարակութեանը՝ հետևեալ առիթով։

Ինչպէս անցեալ անգամ յիշել եմ, Ատրպատականի Թեմի Ուրմիայի վիճակի մի մասն է Բարանդուզի Թիւրքախօս շրջանը, որ մի քանի տարուց ի վեր գրաւել են Թիւրքերը։ Այստեղ շրջանային տեսուչը հոկտեմբերին երկու դպրոց է բացել, պայման դնելով որ իւրաքանչիւր ուսուցչի ռոճիկի կէսը ժողովուրդը հոգայ, իսկ միւս կէսը առաջնորդարանը տայ։ Զեկուցումն այս մասին իմ ձեռքը հասաւ յունվարին, երբ Էջմիածնից Թաւրիզ վերադարձայ. փոխել չէր կարող այս կարգադրութիւնը և ոչ էլ պախարակել. մի շատ բարի գործ էր կատարված, հարկաւոր էր միայն 150 ր. նպաստ գտնել դրսից, որ Բարանդուզի պէս մի կորած տեղում երկու դպրոց պահվէր և Թիւրքախօս հայ մանուկները մայրենի լեզուն սովորէին և կրթութիւն ստանային։ Պաշտօնական և մասնաւոր գրութիւններով դիմումներ արի, այս և նման կարիքների համար օժանդակութիւն խնդրեցի,—ապարդիւն։ Այժմ դաշտային աշխատանքները սկսվելու հետ ուսումնական տարին վերջացել է Բարանդուզում. յիշեալ դպրոցների երկու ուսուցիչները եկել են և պահանջում են իրանց հասանելիքը առաջնորդարանից, այն առաջնորդարանից, որի եկամուտի աղբիւրներն են Բարանդուզի նման վիճակներից ստացվելիք պտղի ու այլ անուանական հասոյթները։

Ո՞րտեղից վերցնէ առաջնորդարանը 150 րուբլին և բաւարարէ այդ ուսուցիչներին, որ գիւղացիներից էլ լրիւ չեն ստացել իրանց ռոճիկի կէսը։ Ընթերցողներից ոմանց գուցէ տարօրինակ կերևի այս հարցումը. 150 րուբլին ինչ փող է,—կասեն,—մի նշանաւոր Թեմի առաջնորդարանի համար։ Այո՛, պէտք է այսպիսի մի հաստատութեան մէջ լինել, կառավարվել հարստահարված վիճակների հասոյթով, որոնք իրանք կենտրոնից օժանդակութիւն են սպասում, ամեն կողմից պահանջողների հետ գործ ունենալ, և ոչ մի միջոց այդ պահանջներին բաւականութիւն տալու, որպէսզի հասկանալի լինի, թէ 150 րուբլին էլ մեծ փող է, և որ հեշտ չէ առաջնորդարանի համար այդ գրամը հայթայթելը։ Բարեյաջող հանգամանքներում իսկ հազիւ կարողանայ նա իր մուտքերով անհրաժեշտ ծախքը ծածկել. և որովհետև խիստ անբարեյաջող հանգամանքների մէջ է, ուստի ինքն իսկ խիստ կարօտ օգնութեան՝ իր պարտքերի տակից ելնելու համար։ Ո՞ւր դիմէ ուրեմն։ Հանգանակութիւն կատարէ, Թաւրիզո՞ւմ։ Բայց չէ՞ որ մի հանգանակութիւն եղաւ այստեղ նոյեմբերին, կենտրոնական դպրոցի մի տարվայ բացը մի կերպ ծածկելու համար։ Յետոյ եկան արհաւիրքի օրեր։ Մի հանգանակութիւն եղաւ այս օրերս «Մշակի» քառասնամեայ յօբելեանի առիթով։ Յանձնախումբ է կազմված Յ. Յովհաննիսեանի յօբելեանը տօնելու։ Արամեան դպրոցի վաթսունամեակը լրացել է. եթէ հնար կայ, դրա համար պէտք է հանգանակութիւն կատարել։ Շուտով ուսումնական տարին կը վերջանայ և կը յայտնենք, որ Լիլավայի դպրոցը ունեցած-չունեցածը ծախսելով հանդերձ՝ տարին առանց բացի փակել չէ կարող և եկող սեպտեմբերին 400 մանուկ փողոցում պիտի մնան, եթէ հասարակութիւնը արթնանալ չուզի և մի բարերար ձեռք օգնութեան չը հասնի։ Հանգանակութիւն անել եթէ կարելի է, առաջնորդարանի վերանորոգութեան համար պէտք է անել, որ աւերակ և անբնակելի է դարձել։ Դեռ Ուրմիոյ վիճակի ուրիշ չորս գիւղերի համար էլ գրում են, թէ ոչ մի կերպ հնար չէ եղել գիւղացիների վճարելիքն ստանալ և ուսուցիչների ռոճիկը տալ. 190 Թուման (350 ր.) բաց կայ, որ առաջնորդարանը պէտք է հոգայ։ Եւ այսպէս անվերջ։ Ո՞ր մէկի համար հանգանակութիւն կատարենք այնքան տագնապների ու փորձանքների ենթարկված և կիսով չափ չքաւորութեան դուռը հասած մի բուռն Թաւրիզաբնակ հայերի մէջ։

Արդեօք Ռուսաստանում ապրող ունևոր պարսկահայերը չեն լսում, չեն իմանում, թէ ինչպիսի նեղ դրութեան մէջ են իրանց բնիկ երկրացիները. պարտականութիւն չեն զգում օգնութիւն հասցնելու։ Արդեօք առհասարակ հայ մարդիկ լրագիր չեն կարդում, տեղեակ չեն, թէ այս չորս տարվայ մէջ ինչեր անցան Ատրպատականի հայերի գլխով. մէկի սրտում գութ չի շարժվում և ցանկութիւն՝ նպաստել մի բանով սրանց վիճակը թեթևացնելու։ Նուիրաբերութիւններ քիչ չեն լինում, և չի կարելի ասել, թէ բոլորն էլ ամենակարևոր պէտքերի են լցուցանում և ամենանպատակայարմար կերպով գործադրվում. ինչպէս է, որ մեր աղաղակը արձագանք չի գտնում և մեր դիմումներն անհետևանք են մնում։ Գուցէ իրօք նրանից է այդ, ինչպէս անցեալ տարի գրում էին, որ ես եմ այս Թեմի դժբաղդ առաջնորդը՝ ուր հարկն է դիմումներ չեմ անում և չը գիտեմ ում, ինչպէս դիմել. կամ թէ իմ պատճառով բարերարները ողորմութեան ձեռքը յետ են քաշել։ Եթէ այդպէս է, ինչո՞ւ չարհաց պատճառ լինեմ։ Հէնց այս տարվայ սկզբին լրագիրներում գրված էր, թէ մի խումբ Թաւրիզեցի վաճառականներ կամեցել են դիմել հոգևոր բարձր իշխանութեանը և խնդրել, որ նոր կարող առաջնորդ ուղարկվի իրանց համար։ Համեցէք. ասպարէզը բաց է. ինչո՞ւ են դանդաղում, կամ ինչո՞ւ իշխանութիւնը ուշադրութիւն չի դարձնում։ Ո՞ւր է այն ողորմած ձեռքը, որ հանէր ինձ այս անհուն դրութիւնից, ուր եթէ մնամ, անկարող եմ և վնասակար. եթէ ելնեմ՝ կը նշանակէ անպարտաճանաչ եմ և աղքատ Թեմից ու աշխատութիւնից եմ փախչում։ Ամենայն դէպս պարտք եմ համարում մի վերջին անգամ ընդհանուր ուշադրութիւն հրաւիրել Ատրպատականի հայերի խեղճութեան և նրանց կրթական-հասարակական հիմնարկութիւնների անպահով վիճակի վրա, խնդրել ամեն մի բարեսէր հայի, որ ձեռքից եկած օժանդակութիւնը չը խնայէ այդ հիմնարկութիւններից մէկնումէկին, կամ առաջնորդարանին միջոց տայ՝ նպաստ հասցնել այնտեղ, ուր կարիքն ամենից աւելի զգալի է։

Ի դէպս. մի պարոն անցեալ տարի լրագրում խոստանում էր իմ ազգական Սեր. Բունեաթեանի դագաղի վրա պսակ դնելու փոխարէն մի փոքրիկ գումար ուղարկել ինձ՝ պարսկահայոց պէտքերի համար. ոչինչ չեմ ստացել։

Գ. եպ.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 12 մայիսի

Ատրպատականի կենտրոնական ուսումնարանում այս տարի կար VI դասարան, բաղկացած 12 աշակերտ-աշակերտուհիներից՝ 4 օրիորդ, 8 տղայ, որոնք՝ յետ քննութեան՝ պէտք է ստանային աւարտման վկայական։ Այժմ լսում ենք, որ ազատ կրթութեան սիրահար աշակերտները՝ բացի երկուսից՝ դրժել են տալ գրաւոր քննութիւն՝ համարելով այդ քննութիւնը սկզբունքով սխալ և վնասակար։ Մանկավարժական ժողովի ստիպումներն ու յորդորները՝ թէև և գրաւոր քննութիւններին մասնակցելու՝ մնացին ձայն բարբառոյ յանապատի։ Հասարակութեան կարծիքն այն է, որ պատրաստութիւն չունենն քննութիւն տալու, և սկզբունքն ու վնասակարութիւնը պատրուակ են բռնել քննութիւն չը տալու համար։

Արդեօք մանկավարժական ժողովը կը տայ այս ըմբոստներին վկայականներ և թէ ինչ տակտիկայի կը հետևի, յետագայում կը գրեմ։

VI դասարանցիների վերաբերմունքից չէ կարելի կռահել, թէ ինչպիսի կարգապահութիւն և ուղղութիւններ են տիրապետում մեր դպրոցական սերնդի շրջանում։

Հ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ՄՇԱԿԻ» ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Նամակ խմբագրութեան)

Թիֆլիս, 16 մայիսի

«Մշակի» 40-ամեակի Յօբելեանական Յանձնաժողովը շնորհակալութեամբ ստացաւ «Մշակի» ֆօնդի օգտին՝ 1) Թիֆլիսում, Յ. ք. Ծուղուրեանի միջոցով մի խումբ անձերից (տես նամակը) 23 ր. 40 կ., 2) Բագուից, պ. Գասպար Ի. Տէր-Մարգարեանից 100 ր.։ Գումարն է 123 ր. 40 կ.։

Ծանօթ.—«Մշակի» №№ 101-ի և 103-ի մէջ սխալ է սպրդել։ № 101-ի մէջ ընդհանուր գումարը տպված է 14,911 ր. 22 կ., պէտք է լինի 14,811 րուբլի 22 կոպէկ (հարիւր րուբլի պակաս)։ № 103-ի մէջ դրա համաձայն ընդհանուր գումարը տպված է 15,347 ր. 22 կ., մինչ պէտք է լինի 15,247 ր. 22 կ.։

Ուղղելով այդ սխալը՝ մինչև այժմ բոլոր ստացվածի գումարն է 15,370 ր. 62 կ.։

Յանձնաժողով

—

Երկուշաբթի, 14 մայիսի, Թիֆլիսի մի խումբ քահանաների կայացրած խորհրդակցական ժողովում առաջադրութիւն լինելով քահանաների կողմից ևս շնորհաւորել մայիսի 26-ին «Մշակի» յօբելեանը՝ որոշվեց հետևեալը. 1) Կազմել մի յանձնաժողով, որին և յանձնել պատրաստել մի ուղերձ մայիսի 26-ին յօբելեանին ներկայացնելու առանձին պատգամաւորութեան միջոցով, 2) Յօբելեանի նախընթաց օրը կատարվելիք հոգեհանգստին ներկայ լինել։ Յանձնաժողովի անդամներ ընտրվել են հետևեալ անձեր՝ Գր. ք. Շերմազանեան, Յ. ք. Տէր-Պետրոսեան, Գր. ա.-ք. Երզնկեան, Յար. ք. Ծուղուրեան, Ս. ք. Սահակեան (Թանդոյեան եկեղեցու) և Խ. ք. Խուցեան։

—

(Նամակ խմբագրութեան)

Բագու, 14 մայիսի

Անկարող լինելով անձամբ մասնակցել «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանական հանդիսին, սրանով ուղարկում եմ իմ լուման 100 րուբլի, ողջունելով նրա յարատեւութիւնը ի յիշատակ հանգուցեալ և անմոռաց Գրիգոր Արծրունու։

Գասպար Տէր-Մարգարեան

—

(Նամակ խմբագրութեան)

Թիֆլիս, 15 մայիսի

Ամսիս 13-ին, Մկրտիչ Պետրոսեանի որդի Ռուբէնի 21-րդ տարեդարձի հանդիսին, տեղի ունեցած զրոյցների ժամանակ, մի խումբ սեղանակիցներ, ի միջի այլոց, ծանօթանալով նաև մեր գրականութեան և հրապարակախօսութեան անցեալ և ներկայ կեանքի հետ, և, իրանց սրտին մօտ ընդունելով «Մշակի» ու Յ. Յովհաննիսեանի առաջիկայ յօբելեանները, ինձ յանձնեցին 46 ր. 80 կ., որ, ըստ իմ հայեցողութեան, կարգադրեմ և յանձնեմ վերոյիշեալ Յօբելեանական Յանձնաժողովներին, իբրև յիշատակ տեղի ունեցած հանդիսի։ Ուստի կիսելով այդ գումարը, 23 ր. 40 կ. խմբագրութեանդ միջոցով խնդրում եմ հասցնէք «Մշակի» Յօբելեանական Յանձնաժողովին, իսկ մնացեալ 23 ր. 40 կ. ես ուղարկելով Յ.Յովհաննիսեանի Յօբելեանական Յանձնաժողովին, խնդրում եմ նամակս տպագրէք ի միամտութիւն ինձ հաւատացողների։

Յ. ք. Ծուղուրեան

—

Բագու, 12 մայիսի

Այսօր, երեկոյեան ժամը 7-ին, «Մշակին» յարգողները ժողովվել էին Բագուի Հայոց Մարդաս. Ընկ. դահլիճը խորհրդակցելու, թէ ինչպէս մասնակցեն 40-ամեայ գործունէութեան յօբելեանական տօնին։

Սպասածից աւելի հասարակութիւն էր հաւաքվել, առանց սեռի ու դասակարգի խտրութեան (թէև կանանց առանձին ժողով տեղի էր ունեցել արդէն)։

Ժողովականները նախագահ ընտրեցին Ա. Ա. Պարոնեանին (ինժ. և նաւթարդ. միութեան թերթի խմբագիր)։

Մի քանի ժամվայ խորհրդակցութեան մէջ ամենից ուրախալին այն էր, որ բոլոր ներկայ գտնվողները միասիրտ կերպով ցանկութիւն յայտնեցին, որ ամեն կերպ պէտք է աշխատել պատուաւոր կերպով մասնակցելու 26-ի հանդէսին, ապա ապահովութեան ֆօնդին եռանդով օգնել։

Ժողովականները հանդէսի օրը, ամսիս 26-ին, Թիֆլիսում ներկայ գտնվելու համար պատգամաւորներ ընտրեցին միաձայն տիկ. Եղիսաբէթ Սարգսեանին, տ. Իղբաշեանին, Ս. Այվազեանին (բանկային դիրեկտոր), ինժ. Ա. Վաչեանին, նաւթարդիւնաբերող Ար. Կրասիլնիկեանին և երգ.-հաւ. Գ. Ենգիբարեանին։

Պատգամաւորների ընտրութիւնից յետոյ, ժողովը սկսեց յանձնաժողովի ընտրութեամբ, որը Բագուի շրջանում պիտի նուիրատուութիւններ ընդունէ։

Յանձնախմբի անդամներ միաձայն ընտրվեցին 15 հոգի՝ Ա. Յ. Ղուկասեան (յայտնի նաւթարդիւնաբերող), Ա. Պարոնեան (ինժեներ-տեխ.), Ս. Այվազեան (1-ին փոխ. վարկ. ընկ. դիրեկտոր-նախագահ), Մ. Պապաջանեան (երգ.-հաւ. և Բագուի Մարդ. Ընկ. նախագահ), Թ. Զաքարեան (բժշկապետ և Բագուի դպրոցների հոգաբարձու), Ա. Վաչեան (ինժ. և հասարակ. գործիչ), Կրասիլնիկեան (նաւթարդիւն.), Բ. Շիխեան (վաճառական), Ան. Քալանթար (ինժ. խիմիկ.), Ա. Տէրտէրեան (ինժ.), Աւ. Ն. Աթաբէգեան (ինժ., Մանթաշեան նաւթ. ընդհանուր կառավարիչ), Ս. Թաղիանոսեան (Բօրսային կոմիտ. նախագահ), Հ. Նազարեան (ինժ.), Քալանթարեան (բժիշկ), Աւ. Սարուխանեան (գրականագէտ, դիրեկտոր Մանթաշեան ֆիրմայի), տիկ. տիկ. Եղ. Սարգսեան և Ս. Մ. Ադամեան։

Աջող ընտրութիւնից և ժողովի փակումից յետոյ, ի նկատի առնվեց, որ Բագուն մի քաղաք չէ, ինչպէս Թիֆլիսը կամ այլն, այլ Բագուն լինելով մի քանի բաժան-բաժան քաղաքներ, ինչպէս օրինակ Բալախանի, Բիբիէյբաթ, Սև ու Սպիտակ քաղաքներ և այլն, յանձնախմբի 15 անդամները բաւարար լինել չեն կարող, ուստի որոշեցին և լիազօրութիւն տուին ընտրված 15 հոգուն, ըստ իրանց հայեցողութեան ձեռնհաս մարդկանցից ընտրութիւններ անել և յանձնախմբի թիւը աւելացնել, որպէսզի զանազան մասերի բաժանվի, իւրաքանչիւրին որոշ բաժին տրվի, իսկ ընդհանուր գործունէութիւնը՝ միատեղ։

Երեկոյեան ժամը 10-ին ժողովականները ցրվեցին ուրախ տպաւորութեան տակ։

Պիտի ասած, որ Բագուն ամեն անգամ և ամեն տեղ իրան ցոյց է տուել իբրև հասարակական գործերի մէջ առատաձեռն, իսկ այս անգամ, որ տօնվում է ռուսահայի ընդհանուր ուսուցչապետ «Մշակի» 40-ամեակը, կապացուցէ, որ գիտէ գնահատել հայ հասարակութեան հովիւ «Մշակին»։

Ս. Գարագաշ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Նահանգապետի այցը

Ցղնա, 9 մայիսի

Ամսիս 5-ին Երևանի նահանգապետ կոմս Տիզենհաուզէնը անսպասելի կերպով այցելեց Ցղնա։ Նահանգապետը կառքից իջնելուն պէս գնաց իր հետևորդներով ուղղակի

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԱՐՁԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

I

ԻՆՉՈ՞Ւ Է ԳԱՐՈՒՆՆ ԱՅԴՊԷՍ ՍԻՐՈՒՆ...

(Նարօսլավ Վրխլիցկիից)

Ինչո՞ւ է գարունն այդպէս սիրուն, խընկաբուրո՞ղ, յաւիտեան ջահել գարունը։

Աշխարհիս երեսին մեր շուրջն ամեն ինչ փոխվում է, իսկ նա միայն՝ յաւիտեան վերածնվելով, յաւիտեան էլ ապրում է...

Զով հովիկը բաց պատուհանով ներս էր սպրդում։ Այնտեղ նստած կինը, տխուր ժպիտով, նայում էր դէպի հեռաստան. Նրա առաջը, քամուց տարուբերված, մայր մըտնող արևի ճառագայթների մէջ փայլում էին ծառերի ճիւղերի վրա դեռ բոլորովին չը բացված անուշահոտ կոկոնները։

Ծեր այգին, զառամած և ոյժաթափ, փոքր առ փոքր արթնանում էր ու կենդանանում. Նրան էր վերաբերում գարնան շնչառութիւնը։

Նա վշտագին նայում էր դէպի հեռաստան։ Երիտասարդութիւնը, հեռաւոր, սիրելի երիտասարդութիւնը, նրա կեանքի անուշաբոյր կարճատեւ գարունն ամենայն տարի հեռանում էր նրանից... Ցաւատանջ զգացումը նրա սիրտը ճնշում էր...

Եւ այդպէս կանցնի ամբողջ կեանքը, միայնակ ու անմխիթար, երիտասարդութեան պէս կանցնի անվերադարձ կերպով...

Մի՞թէ անվերադարձ։

Այո՛, որովհետև այն, ինչ ծնվում է, պիտի և մեռնի...

Եւ նա կը մեռնի, ու չի ճանաչի կեանքի ուրախութիւնները, բաղդը, սէրը...

Միայն գարունն է, ծաղկող ու անուշաբոյր գարունը, որ յաւիտեան չքնաղ ու երիտասարդ է... Ամենայն տարի նա ծնվում ու մեռնում է. նա անմահ է, ինչպէս կեանքն ու սէրը։

II

Ա Ն Ձ Ր Ե Ւ

(Կազիմիր Տետմայերից)

Արդեօք, երբևիցէ տեսե՞լ էք դաշտային ծղրիտներ։ Նրանք թռչկոտում են բարձր զալարների վրա, որոնց և խոնարհեցնում են դէպի գետին. բայց այդ զալարների վրա երկար դիմանալ անկարող են։ Եւ արագութեամբ էլ անյայտանալով՝ նրանց շփումից և՛ ոչ մի հետք չէ մնում։

Մի հռոմայեցու այգում աստուածներից մէկի մարմարեայ արձանն էր դրված։ Եւ ահա մի օր այդ հռոմայեցին հրամայում է արձանին երկնագոյն ներկ քսել։

«Աստուած փոխվեց»,—մտածում էր հռոմայեցին։

Սակայն երբ անձրև եկաւ՝ ներկը սրբվեց։ Ապա հրամայեց արձանը կարմիր գոյնով ներկել, բայց անձրևը նորից սրբեց նրան։

Նոյնպէս անդիմացկուն դուրս եկաւ և՛ դեղին ներկը։

Արձանը, որ ինքն ըստ ինքեան սպիտակ էր, չը նայած կապոյտ, կարմիր ու դեղին գոյներով ներկելուն՝ միշտ միևնոյն սպիտակն էր մնում։ Ուստի աւելորդ ջանքեր զուր տեղը գործ մի՛ դնէք։

Այն, ինչ որ անփոփոխելի է, որպէս ակնթարթ, կարող ես բռնապէս միայն արտաքին կողմից գունափոխել, և այն, ինչ որ անխորտակելի է, միայն երևոյթապէս՝ արտաքին տեսքին նայելով կարող ես տատանել. սակայն այդ գունափոխութիւնն ու տատանումը միշտ լինելու են վաղանցուկ դրսի կողմից, և ուրիշ ոչինչ։

Եւ գիտցի՛ր այն բոլորը, ինչ որ աստուածային է ու մարմարիոնից կառուցված, թէկուզ և նրանց աղտոտելու համար ամբողջ այգիդ ներկ դարձնես, երկնքից թափվող անձրևը սրբելու, մաքրելու է։

Բոլորը, ինչ որ աստուածային է, թող մարմարիոնին նմանվի. Թող նրա պէս հանգիստ ու անսասան լինի, որովհետև նա մնալու է նոյն այն արձանը, և ամեն ինչ կանցնի-կերթայ։

III

ԱՊՈՒՐՆ ՈՒ ԱՄՊԸ

(Շարլ Բօդլերից)

Իմ փոքրիկ, խենթ ու խելառ սիրուհին ինձ ճաշ էր տալիս, իսկ ես սեղանատան բաց պատուհանից՝ գոլորշիներից Աստուծոյ կառուցած լողացող ապարանքներին էի հետևում, անշօշափելի նիւթերից կերտված այդ հրաշալի շինութիւնները դիտում։

Եւ դիտելով նրանց՝ ես մտածում էի.

«Այս բոլոր հրեղէնական խաբուսիկ գեղեցկութիւնները միայն իմ չքնաղ սիրուհու աչքերի հետ կարելի է համեմատել, այդ փոքրիկ խենթ ու խելառի, այդ սիրելի կապուտաչեայ հրէշուհու հետ»։

Սակայն հէնց այդ ժամանակ մէջքիս մի բռունցքահարուած ստացայ և լսեցի խըռպոտ, ինձ համար գրաւիչ մի ձայն, խառբեկական և կարծես օղուց խանձված ձայն լինէր այն, իմ փոքրիկ սիրուհու ձայնը, որ ասում էր.

— Շուտ ես վերջացնելու արդեօք այդ ապուրը, էյ, ճանճ կուլ տուող, սուտ աստղագէտ, սատանան տանի քեզ, հա՛։

Գ. Բաբուրեան

Ժ Ա Ռ Ա Ն Գ Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն *)

II

Ծլական կազմահիւթի (պլազմա) մշտատեւութեան, անմահութեան Վէյսմանի այս թէօրիան շատ հիմնալի կերպով է բացատրում յատուկ (սպեսիֆիկ) տիպարի պահպանութիւնը։ Սակայն Վէյսմանը չէ ընդունում, որ մարմնակազմող խորշերը կարող են արտացոլվել և ծլական խորշերի մէջ և այս պատճառով էլ նա ստիպված է բացարձակապէս հերքելու ստացական յատկանիշների փոխանցումը։

Ստացական յատկանիշները կարող են լինել երկու զանազան կարգերի։ Առաջինները իրանց գոյութիւնը պարտական են որևէ պատահարի, փորձանքի և երբէք չեն փոխանցվում։ Միւսների պատճառը գործառնութեան որևէ փոփոխութիւն է։ Սրանք ժառանգական են։

Ուրեմն մի նոր եզրակացութիւն՝ ժառանգականութիւնը փոխանցում է ոչ թէ մարմնակազմութեան, այլ գործառնութեան փոփոխութիւնների։

Ստացական յատկանիշների փոխանցումը հերքելու համար միշտ օրինակ են բերում հրէաներին։ 3000 տարուց աւելի է, որ սրանք թլփատվում են և սակայն սրանց երեխաները միշտ ծնվում են թլիփով։

Չը նայած որ շների պոչը և ականջները կտրում են, այնուամենայնիւ այդպիսիների փոքրիկները միշտ իրանց ծնողների նման այդ զարգացած մասնիկներով են աշխարհ գալիս։

Ուրիշ օրինակներ բերենք։

Հռչակաւոր Բրօն-Սեքարը մի այսպիսի փորձ է արել։ Շան նստելաներվը (լայնաջիղը) կտրում են, կենդանին վերնոտ (ընկնաւոր) է դառնում։ Այսպիսի կենդանուն զուգաւորեցնում են, նրանից ծնունդ են առնում

*) Տես «Մշակ» № 98.

հիւանդանոց, ուր բժշկի զեկուցումները հիւանդանոցի վերաբերեալ, հետաքրքրվեց երթեւեկների ցուցակներով և ուզեց իմանալ հիւանդների թիւը։ Այդտեղ ներկայացաւ տեղիս պօստային բաժանմունքի կառավարիչը, որից հարց ու փորձ արեց պօստային գործերի վերաբերեալ։ Հիւանդանոցից գնաց Մարգար Սարգսեանի տունը, որտեղ թէյ և թեթև նախաճաշ ընդունեց։

Նահանգապետի հետ եկած էր նաև Երևանի նահանգի պետ. դպրոցների վերատեսուչը, որից մեր հարևան օստօպցի թուրքերը խնդրեցին, որ իրանց համար պետ. միդասեան դպրոց բացվի։ Վերատեսուչը խոստացաւ այս սեպտեմբերին աջողեցնել։

Երեկոյեան ժամը 4-ին նահանգապետը ճանապարհվեց Օրդուբաթ ու Ագուլիս։

Նահանգապետը ուշադրութիւն դարձրեց ցրտահարութեան ենթարկված բերքերի վրա։ Իշխանութիւնը վաղօրօք պահանջել էր վնասների մասին տեղեկութիւններ։

Տէր-Լևին

ԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՔԱՅԼԵՐ

Այն, ինչ որ տասնեակ տարիների ընթացքում հասարակութիւնները չեն կարողանում իրականացնել շնորհիւ բազմազան հոսանքների, անհատները շատ կարճ ժամանակամիջոցում գլուխ են բերում։

Հայկական գիւղերում գոյութիւն ունեցող համարեա բոլոր կուլտուրական հիմնարկութիւնների նախապատճառը անհատ մեկենասներն են եղել, մեծ մասամբ օտարութեան մէջ գտնվածները, որոնք հեռու լինելով իրանց գիւղի ճնշող մթնոլորտից՝ սնվել են այլ գաղափարներով, այնպիսի գաղափարներ, որոնց գիւղացին արհամարհանքով է վերաբերվում։ Բացի բարեգործական հիմնարկութիւններից, որոնց գիւղացին իր հոգու փրկութեան համար ոչինչ չէ խնայում, վերջին տարիները մեր հայ գիւղերում գտնվել են անհատներ, որոնք նոյն ձգտումն են ցոյց տալիս, ինչ որ մի ժամանակ խոտելի էր։ Մէկը միւսի ետևից երևում են մի գիւղում բանկ, մի այլ տեղ ուսումնարան և հասարակական ամբար։ Ի հարկէ այդ պէտք է վերագրել գիւղացու ուղեղում եղած մեծ յեղափոխութեան։

Անցեալ տարի թեմական տեսչի և մի քանի ուսումնածարաւ անձնաւորութիւնների շնորհիւ Քեալբանդ գիւղում մի համախօսականով հասարակութիւնն որոշում է դպրոց բանալ։ Բայց ծով է տեսել, որ գիւղացու համախօսականը գործ դառնայ։ Երբ սեպտեմբերին ուսումնարանը բացվում է, հասարակութիւնը մի շարք արհեստական խոչընդոտներ առաջ բերելով նորաբողբոջ գործը խորտակում է ընդմիշտ։ Բայց քնած չէր բանականութիւնը. գտնվեց մէկը՝ Հայրապետ Ասիրեան անունով, որ իր դաստիարակութեամբ համագիւղացիներին հաւասար բարձրութեան վրա կանգնած, բայց պատւի զգացմունքով ազգօգուտ մտքերով առգորված անձայն որոշում է խափանված գործը գլուխ բերել՝ կառուցելով դպրոց իր ծախսերով։ Միլիոններ չէ նրա կարողութիւնը և ոչ էլ իր ունեցածի աւելորդն է տալիս ուսումնական գործին, այլ իր ամբողջ ունեցած կարողութիւնն է նուիրաբերում։ Մի բօպէ թերահաւատութեամբ կարելի է վերաբերվել գիւղացու համար այդ անզուգական օրինակին, բայց պէտք է ասել, որ գործը իրականացած է։ Մօտ 2 ամիս է, ինչ դպրոցի պատերը բարձրանում են, իսկ սեպտեմբերին Քեալբանդի մանուկների բերանից առաջին անգամ լսվելու է մայրենի լեզուի թոթովանքը։

Նոյն լոյսի նշոյլներն են երևում հարևան Քեխսուրդ գիւղում, բայց սրանք աւելի բանիմաց եղան։ Այստեղ արդէն հասարակութեան միահամուռ մասնակցութիւնն էլ կայ, որ բացակայում է Քեալբանդում։ Երկու տարի է, ինչ իրանց նորաբաց դպրոցը առանց դրսի օգնութեան մի ուսուցչով բաւարար կերպով կառավարվում է, իսկ այս տարի էլ նոյն գիւղացի Ծ. Գէորգեանը իր միջոցներով դպրոցի հիմք է դրել, որ մինչև սեպտեմբեր պատրաստ է լինելու որ կազատէ թէ ուսուցչին և թէ աշակերտներին մի շարք անյարմարութիւններից։

Աջողութիւն սկսված գործին, որ պատիւ է բերելու թէ բարերարներին և թէ հասարակութեան։

Ց. Շ.

Գիւք (Բագուի նահ.)

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Նոր-Բայազէտ, 4 մայիսի

Ամսիս 2-ին տեղիս հաշտարար դատարանում քննվում էր հետևեալ գործը։

Եղբ. Աւետեանները տարիներից ի վեր կալատեղ են ունեցել քաղաքիս «Կալեր» կոչված թաղաբաժնում և ժամանակաւորապէս օգտվում են իբրև «կալոր» քաղաքացիներ։ Սակայն երբ մեր քաղ. վարչութիւնը սրանից 7—8 տարի առաջ մի քանի փողոցներ է բաց անում այդ թաղամասում, յատակագծի մէջ է մտցնում այդտեղ մի ընդարձակ հրապարակ, որի սահմանում մտնում է նաև յիշեալ Աւետեանների կալատեղը, որի փոխարէն իբր թէ քաղ. վարչութիւնը խոստանում է նրանց մի ուրիշ տեղ յատկացնել։ Եւ այդպիսով՝ քաղաքի պլանում մտնում է այդ հրապարակը և վարչութեան նիստերից մէկում նոյնիսկ օրագրութեան մէջ անուանագրվում է «Ալեքսանդր II-ի հրապարակ» անունով (ճորտերի ազատութեան նախօրեակին)։ Թէպէտ Աւետեանները մի առ ժամանակ ձեռք են վերցնում այդ տեղից, բայց չեն մոռանում իրանց «նախնական» կալատեղը, ուր ոչ մի սեփականութեան նշան չէ լինում։ Իսկ քաղաքի տիրապետութիւնը կայանում է նրանում, որ բացի օրագիր կազմելուց, որի տակ ստորագրում է նոյնիսկ Աւետեաններից աւագ եղբայրը իբրև քաղ. լիազօր, քաղ. վարչութիւնը բաւականանում է արխիտեկտօրի միջոցով ցցեր խփել հրապարակի շուրջը և գութանի ակօսով շրջապատել հրապարակը։

Սակայն քաղաքը միջոց չունենալով քարերով պարսպել հրապարակը և տարիներով թողնելով իր նախկին դրութեան մէջ, այդ պատճառով նախկին կալատէրեր եղբ. Աւետեանները երբեմն-երբեմն հացաբոյս են կալսում այդ հրապարակի վրա։ Եւ ահա փոխելով իրանց մտադրութիւնը և սիրտ առնելով հարկային տեսչի վերաբերմունքից, որը անցեալ տարի կայքերի գնահատութեան միջոցին յոյս ներշնչելով Աւետեաններին՝ իրանց տիրապետութեան իրաւունքները վերականգնելու գործում, եղբ. Աւետեանները սկսում են քար թափել հրապարակի վրա և պատ շարել, որի առիթով քաղ. աւագ Ստ. Բատիկեան իմաց է տալիս դատապետին և Աւետեանների պատ շարելը արգելել տալիս։ Եւ ահա այդ վերաբերութեամբ Աւետեանների կողմից քաղաքի դէմ դատ է բացվում։

Գալիս են վկաներ, որոնք հաստատում են, թէ 35 տարի է, որ այդ տեղը գտնվում էր Աւետեանների տիրապետութեան տակ, թէև քաղաքը մի քանի տարի առաջ խլելով նրանց ձեռքից (և մի քանի ուրիշ քաղաքացիներից) դարձրել է քաղաքի հրապարակ։

Հաշտարար դատաւորը վկաների ցուցմունքների վրա գործը վճռում է բացակայ կերպով յօգուտ Աւետեանների, մանաւանդ որ քաղաքի կողմից ոչ ոք չէր ներկայացել դատարան։ Բայց և այնպէս այդ վճռի դէմ իր բացատրութիւնն է տալու քաղ. աւագը, երբ կը ստանայ բացակայ վճռի պատճէնը։

Հարկ եմ համարում յիշել և այն, որ քաղ. վարչութիւնը նախ քան այդ գործի քննութիւնը դատարանում, իր հերթական նիստերից մէկում, անցեալ ապրիլ ամսում մի որոշում կայացրեց, որ այդ հրապարակը յատկացնէ ռուսաց ուսումնարանի շինութեան համար, համաձայն ուսումնարանական դիրեկցիայի խնդրանաց, որը ցանկութիւն ունի մեր քաղաքում սեփական դպրոցի շէնք ունենալ։

Թէ ինչ վախճան կունենայ այդ բարդ, խճճված և կնճռոտ խնդիրը, դա ապագայի գործ է։

Որսորդ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Կայսերական Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնը զէմստվային միջոցներից 800 ր. է խնդրում Կարսի անասնաբուծութեան ցուցահանդէսին մասնակցելու նպատակով։

✦ Ծանրապէս վիրաւորված ուսուցիչ կոմս Ապրակսինի դրութիւնը դէպի լաւն է գնում։ Նրա գիտակցութիւնը տեղն է եկել։ Եթէ այս շաբաթվայ ընթացքում նրա դրութիւնը չը բարդանայ, այն ժամանակ, բժիշկների ասելով, հիւանդը բոլորովին կապաքինէ։ Կոմս Ապրակսինին վիրաւորող աշակերտ Քեազիմովի դատը տեղի կունենայ մայիսի վերջերին զինուորական դատարանում։

✦ Ա. Միլեանի նախաձեռնութեամբ հիմնվող վաճառականական բանկի բաժնետէրեր գրվելու նպատակով՝ Թիֆլիսում, մայիսի 21—25-ին, ցերեկվայ 11—1 ժամը, ամեն օր, Բօրսայի դահլիճում նշանակված է անդամագրումն ակցիաների, որոնցից իւրաքանչիւրն արժէ 250 րուբլի։

✦ Թիֆլիսի Հասարակական ակումբի անդամների էքսկուրսիան տեղի կունենայ մայիսի 20-ին դէպի Վերին Լիսի գիւղը։ Հաւաքատեղին է Վերայի խաչի մօտ, առաւօտեան ժամը $8^1/_2$-ին։

✦ Բարձրագոյն հրամանով Հալաբարի արքունի հողաբաժիններից 1150 քառ. սաժէն հող է յատկացվում հոգևոր կոչումն ունեցող անձանց այրիների և որբերի համար ապաստարան հիմնելու նպատակով։

✦ Արտադպրոցային կրթութեան ընկերութիւնը քաղաքային վարչութիւնից խնդրում է Հալաբարի դասընթացքների պահպանման համար նպաստ յատկացնել և կամ յիշեալ դասընթացքների պահպանումը ամբողջապէս քաղաքին վերապահել։

✦ Երեքշաբթի երեկոյեան, ամսիս 15-ին, կայացաւ Թիֆլիսի մէշչանական լիազօրների ընդհանուր ժողովը։ Հերթական մի քանի հարցեր քննելուց յետոյ, ժողովը զբաղվեց առաջիկայ եռամեակի համար Թիֆլիսի որբոց դատարանի երկու անդամների ընտրութեամբ։ Առաջարկվեցին քուէարկութեան Աղամիձէ, Մինէյեվ, Ջմշկեան, Բելեայեվ, Նարիմանեան, Լասկուտօվ, Ռոստոմեան և Պիգարեօվ։ Որբոց դատարանի այժմեան անդամ Մ. Ջմշկեան, Աղամիձէ և Ռոստոմեան բացէ ի բաց հրաժարվեցին քուէարկվելուց։ Մնացածները՝ գաղտնի կատարված քուէարկութեամբ ձայների մեծամասնութիւն չը ստանալով՝ չանցան։ Այդպիսով ոչ ոք չընտրվեց, և ժամանակը ուշ լինելու պատճառով ժողովը ցրվեց։

✦ Մայիսի 20-ին բժշկական ընկ. շինութեան մէջ տեղի կունենայ Թիֆլիսի էսպէրանտիստների հաւաքը, տօնելու միջազգային այդ լեզուով առաջին գիրքը լոյս տեսնելու 25-ամեակը։ Այդ առիթով կը բացվի «Էսպէրանտօ» լեզուով լոյս տեսած հրատարակութիւնների ցուցահանդէս։ Այդ լեզուով ի յիշատակ այդ օրվայ կայանալիք ներկայացումը յետաձգված է և տեղի կունենայ մայիսի 30-ին։

✦ «Կօպէկի Միութեան» օգտին վերջերս կազմակերպած զբօսանքը միութեանը տուել է 1300 ր. 60 կ. զուտ արդիւնք։

✦ Մայիսի 13-ին, գիշերով, 8-րդ քաղաքամասի պրիստաւը ձերբակալեց ցխինվալեցի Իլիա Ջափարիձէին, որը հսկողութեան ներքոյ գտնվելով աքսորված է Գօրի, որտեղից ինքնակամ կերպով եկել էր Թիֆլիս։ Նա կը վերադարձվի Գօրի և կենթարկվի դատաստանական պատասխանատւութեան։

✦ Թիֆլիսի խուզարկու ոստիկանութեան խնդրանաց համաձայն՝ Մոսկվայի համանուն ոստիկանութիւնը ձերբակալեց և դէպի Թիֆլիս ճանապարհեց Մինսկի քաղաքացի Գերշ Բլօխին, որը ներկայ տարվայ յունվարին խարդախ միջոցներով Թիֆլիսի մի քանի վաճառականներից, ի թիւս որոց և առաջին կարգի վաճառական Չիլինգարեանից, 16,200 րուբլի գումարի մուրհակներ է վերցրել և Վարշավա մեկնելով, փոխանակ ըստ պատկանելոյն վճարներ անելու, այդ մուրհակների դրամը գանձելով իւրացրել էր, որտեղից անցնելով Մոսկվա՝ այնտեղ բնակութիւն էր հաստատել։

✦ Վրիպակ.—«Մշակի № 102-ում լոյս տեսած «Մի հետաքրքրական երեկոյթ» խորագրով յօղուածում մի սխալ է սպրդել։ Այդ յօղուածում յիշված երգիչներից մէկի անունը փոխանակ տպվելու՝ Սարդարեան, լոյս է տեսել Մարգարեան։

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

✦ Տարեկան ակտը կոնսերվատորիայում.—Մայիսի 6-ին Մոսկվայի կոնսերվատորիայում կատարվեց տարեկան ակտը։ Սա՝ այդ երաժշտական դպրոցի 45-րդ ակտն է։ Կոնսերվատորիայում կան 52 պրոֆեսօր։ Ուսանողութեան թիւը 868 է. դրանցից թոշակառու են 571, փորձվում են 131, թոշակառու՝ 107 ու ձրիավարժ՝ 51։ Դաշնամուրային դասարանում ուսանողների թիւն է 448, երգեցողութեան՝ 226, լարաւոր գործիքներով սովորողներ՝ 115, շնչականներ՝ 55, մասնագիտապէս տեսականով պարապողներ՝ 30։ Աւարտողների թիւն էր 99, որոնցից 11-ը այլևայլ պատճառներով չը քննվեցին։

Ազատ գեղարուեստագէտի դիպլօմ ստացան 26 ուսանող։ Ի միջի այլոց արծաթէ մեծ մէդալ ստացաւ Ս. Խոտղեանը։ Ակտը վերջացաւ աղմկալի ծափահարութեամբ։

✦ Դէն ձգած մանուկներ.—Մոսկվայի՝ Ծաղկեայ կոչված ծառուղիում երևաց աղքատ հագուստով մի կին՝ իր երեք մանր երեխաներով։ Նրանց նստեցնելով նստարանին, նա հրամայեց նրանց նստել հանգիստ ու սպասել իրան, խոստանալով բերել նրանց համար ընծաներ։ Իրանց մօրը երկար սպասելուց յետոյ սկսեցին լաց լինել։ Ծառուղիի պահապանը մանուկներին տարաւ ոստիկանատուն, որտեղ երեխաների մօտ գտնվեց մի նամակ, որի մէջ՝ նրանց դէն գցող մայրը խնդրում է տեղաւորել ամենքին մի անկելանոցում, մինչև որ ինքը ուղղվի աշխատանք չունենալուց և հիւանդութիւնից։

✦ Թատրոն.—Մոսկվայի Փոքր թատրոնի արտիստական խումբը կառավարող իշխ. Ա. Ի. Սումբաթովը ուղևորվեց Մօնտէ-Կարլօ, որտեղ ուզում է հանգստանալ երեք շաբաթ, երբէք գործի չը կպչելով։ Այնտեղից գնալու է Սպանիա՝ հայրենիքը Կալդերօն ու Լօպէ-դը-Վէգ կլասիկների, որոնց արտադրոյթները նա մտքում է մտցնել Փոքր թատրոնի հիմնական րէպէրտուարը։ Սպանիայից նա գնալու է Պարիզ ու Բեռլին՝ խօսելու համար գրական այն պայմանների մասին, որոնք կապվելու են, մօտ օրերում, ֆրանսերէնից ու գերմաներէնից թարգմանելիք պիէսների վերաբերմամբ։

✦ Ողնոնագործութիւնը դատարանում.— Բեազան քաղաքի շրջանային դատարանում քննվում էր աղիւսի գործարանների տէր՝ սնանկացած Կազիկօվի գործը։ Սա մեղադրվում էր 137,000 ր. իւրացնելում։ Երբ Կազիկօվը նստեց մեղադրեալների նստարանին, նրա որդին, որ ներկայ էր դատարանում, յարձակվեց քաղաքացիական պահանջ յայտնող՝ միլիօնատէր Մալէննիկօվի վրա, որ իր հօր սնանկութեան պատճառն էր դառել, աղաղակելով՝ «Բաւական է, ինչքան չարչարեցիք հօրս», ու խփեց նրան ֆիննական դանակով գլխին և նրա վզին չորս անգամ։ Վկայ օֆիցէրը յարձակվեց նրա վրա մերկացրած թրով և զինաթափ արեց։ Գործը յետաձգվեց։ Մալէննիկօվը տարվեց հիւանդանոց։ Վէրքերից մէկը վտանգ է սպառնում նրա կեանքին։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պրօֆ. դր. Վ. Զոմբարտ, «Հրէաները և տնտեսական կեանքը», Լայպցիգ, 1911 թ., 476 եր.։

II *)

Պրօֆ. Զոմբարտի գրական ձեռնարկի նպատակը կազմում է՝ փաստացի ցոյց տալ ու բացատրել հրէաների նշանակութիւնը նորագոյն տնտեսական կեանքի համար։ Առաջին հայեացքից թւում է, որ մի համեստ գրքոյկի ծաւալ սպառել կարող էր այդ գերազանց հետաքրքրական թեման իր բոլոր եզրերով։ Սակայն գիտական այն լայն հիմքերը, որոնց վրա աշխատել է մեր հեղինակը կառուցել իր ապացոյցների և լուսաբանումների շէնքը, պահանջել են նրանից բազմակողմանի վերաբերմունք։

Առաջին հարցը, որին դառնում է նա առաջին գլխում, բայց որի դժուարութիւնը յաղթահարել անկարող էր նրա գործադրած ստատիստիկական մեթօդը, կազմում է հրէաների մասնակցութեան թւական մեծութեան ճիշդ որոշումը։ Նկատելու է, որ Զոմբարտը հրէաներ է համարում նաև մովսիսականութիւնից քրիստոնէութեան դարձածներին, որովհետև նրա աչքում կարևորագոյն կրիտերիումը ոչ թէ կրօնական շղարշն է՝ իր փոփոխելիութեամբ, այլ փաստական պատկանելիութիւնը—ցեղական ծագումը—իր անփոփոխելիութեամբ։ Իսկ կրօնափոխութեան փաստերը հրէաների մէջ աւելի են ու յաճախ, քան այլուր։ Միջին դարերի բռնի մկրտութիւններից մինչև մեր ժամանակի համարեա մասսայօրէն ազատակամ կրօնափոխութիւնը դարձել է հրէաների մօտ մի առօրեայ, սովորական երևոյթ։ Այդ հատ-հատ փաստերի ճշգրիտ հաւաքածուն՝ կատարված մի ցիրուցան ժողովրդի կեանքում՝ կազմում է մի տեխնիկական անկարելիութիւն, մանաւանդ կանոնաւոր վիճակագրութիւնից զուրկ անցեալ դարերում։ Հրէաների ազատակամ կրօնափոխութեան տենդենցը աճում է խոշոր չափերով 19-րդ դարի երկրորդ կիսից սկսած, մանաւանդ մայրաքաղաքներում (Բերլին, Վիէննա և այլն)։

Ահա այդ հանգամանքը ներում է մեր հեղինակին դիմել ընդհանրացումների և պնդել, որ հրէաների գործունէութեան ոյժն ու ազդեցութիւնը՝ տնտեսական կեանքի զարգացման—առանց աւելի պարզ՝ կապիտալիստական նուաճումների—պրօցեսում՝ իր նկարագրածից աւելի խոշոր են, որովհետև նրանց քանակական մասնակցութիւնը աւելի մեծ է եղել, քան թւերի թւերն են վկայում։

Իր յարուցած ծանրակշիռ պրօբլեմը բազմակողմանիօրէն լուսաբանելու համար, անհրաժեշտ է համարել Զոմբարտը ոչ միայն պատմա-տնտեսական երկար էքսկուրսիաներ կատարել այն դարաշրջաններում (սկսած 16-րդ դարի սկիզբներից), ուր կապիտալիստական արդիւնաբերութեան սիստեմը իր ծագման և արագ ու յաղթական թռիչքների ճաճանչներն է արձակում եւրօպական երկիրներում՝ օրգանապէս շաղկապված այդ սիստեմից բղխող ու նրան նպաստող միջազգային առևտրի, տոնավաճառների և անդրծովեան գաղութային արտեւտեսութեան ու քաղաքականութեան հետ, այլ և տրրալուծել է փորձել հրէական ցեղի ծագման ու առանձնայատկութիւնների (ռասսայական պրօբլեմը) և կրօնի պայմանաւորիչ էլեմէնտների մութ հանգոյցը, իբրև լրացուցիչ մօմենտներ հիմնական թեմայի պարզաբանութեան համար։

Արդիւնաբերական նորագոյն զարգաց-

*) Տես «Մշակ» № 103.

փոքրիկներ, որոնք նոյնպէս վերնոտ կը լինեն։ Այս դէպքում բնչն է փոխանցելի։ Արգեօք անդամահատութիւնը։ Երբէք։ Փոքրիկի նստելաները բոլորովին անփոփոխ է, նօրմալ է։ Գործառնութեան խանգարումն է, որ դրոշմվել է ժառանգականութեան միջոցով։

Մեզ յայտնի է, որ ամեն մի գործող օրգան զարգանում է։ Սրանից էլ առհասարակ հետեւցնում են, որ գործառնութեան փոխանցող փոփոխութիւններն իբրև հետևանք կարող են ունենալ և մարմնակազմական փոփոխութիւններ։ Այսպէս օրինակ ենթադրենք, որ մէկը կարող է ժառանգական մի գերազանց հանճարի տէր լինել։ Այսպիսին աշխարհ կը գայ օժտված լինելով բացառիկ ձիրքով, ընդունակութիւններով, որոնք և առաջացրած կը լինեն նրա ուղեղի խորշերի աւելի նշանաւոր, աւելի աչքի ընկնող մի զարգացումն։

Այլ խօսքերով՝ մտաւոր ոյժը աւելի ցայտուն, աւելի գերազանց է ոչ թէ նրա համար, որ ուղեղը շատ զարգացած է, ոչ. այլ որովհետև այդ անհատը մի գերազանց ուղեղից ժառանգել է այն կենտրոնները, որոնք գործառնութեան հիմքն են կազմում և որոնք էլ այս պատճառով սովորական չափ ու սահմանից աւելի և աւելի են զարգացել։

Այս դատողութիւնը վերաբերում է և յարմարվում նաև բնածին թերակազմութիւններին։ Եթէ սրանք առաջ են եկել մի որևէ պատահարից, փորձանքից, նրանք չեն փոխանցվում, իսկ եթէ սրանք առաջացել են գործառնութեան որևէ խանգարումից, կամ թէ սրանք զարգացման մի դանդաղումն են կամ գուցէ մի աճումն, նախահայրերի տիպարի մի վերադարձ, սրանք անպատճառ փոխանցվում են մի քանի սերունդների միջով։

Այս արտայայտված մտքերը հիմնվում են հետևեալ նշանաւոր օրէնքի վրա, այն է՝ գործառնութիւնը գերազանցում է գործարանին, օրգանին, նրան բացատրում է, նրան առաջնորդում է եւ կանոնաւորում նրա զարգացումը. գործառնութեան փոփոխութիւններն են միայն այնքան ուժեղ, որ կարողանում են փոփոխել ժառանգականութեան պահպանողական դերը։

Համառօտելով՝ մենք ընդունում ենք, որ ծլական կազմահիւթը անցնում է սերունդների շարանների միջև անփոփոխ։ Ուրեմն նա իսկապէս պահպանում է տեսակի առանձնայատկութիւնների բնոյթը։

Կազմախորշերը՝ ընդհակառակը՝ զարգացման—էվօլիւցիայի—ազդեցութեանն են ենթարկվում։ Արտաքին պատճառների շնորհիւ նրանք արտացոլվում են ծլական խորշերի մէջ և դրոշմում նրանց վրա մի նոր ուղղութիւն։ Ուրեմն և նրանք՝ այդ կազմախորշերը՝ ձգտում են կերպարանափոխել սկզբնական տիպարը։

Ժառանգականութեան երկու ուշագրաւ օրէնքների մասին պէտք է ասել հետևեալը, պապերի տիպարի պահպանութեան օրէնքը բացատրում է կազմահիւթի դիմացկունութիւնը։ Զարգացման—էվօլիւցիայի—օրէնքը բացատրվում է կազմախորշերի փոփոխութիւններով։

Պատահական փոփոխութիւնները չեն փոխանցվում, որովհետև նրանք միայն կազմուածքին են հասնում։ Գործառնութեան խանգարումները ժառանգական են, երբ կազմուածքի փոփոխութիւնները կարողանում են աւելի ազդեցութիւն ունենալ ծլական խորշերի վրա, երբ, ինչպէս ասում են, այս վերջինների մէջ նրանք արտացոլվում են։

Բարձրագոյն էակների մօտ ժառանգականութիւնը երկու գործողների (ֆակտորների) միութեան հետևանք է։ Ըստ թէօրիայի՝ նոր արարածի ամեն մի խորշ պարունակում է իր մէջ հաւասար քանակութիւն այսպէս անուանված արական և իգական խրօմատինի։

Ուրեմն երկու սերմանողներն իրանց արդիւնքի, պտուղի վրա պէտք է հաւասարապէս ազդեն։ Սակայն իրականութիւնը աւելի բարդ է։

Նմանութիւնը, լինի դա ֆիզիկական թէ մտաւոր, մի հաւասարակէս չէ, ծնողներից մինը միշտ աւելի մեծ, աւելի ուժեղ չափով է դրոշմում իր ազդեցութիւնը։

Զանազան խանգարումների շարքում, որ երկու սերմանողների աշխատակցութեանն են պարտական, պէտք է յիշատակել արենակցութիւնից առաջացած վնասը։

Մի ամենօրեայ փաստ է, որ արիւնակից ազգականների ամուսնութիւնը, կարծես, միշտ վատ արդիւնքներ է տալիս։

Այսպիսի ամուսնութիւններ յաճախ անզաւակ են լինում, կամ թէ դրանցից գոյացած երեխաները ունենում են զանազան թերակազմութիւններ, ֆիզիկական թերութիւններ։ Այդպիսի երեխաներ մանաւանդ խուլուհամր են լինում։

Սակայն, բարեբաղդաբար, միշտ այսպէս չէ լինում։ Այսպիսի ամուսնութիւններ լաւ արդիւնքներ էլ են ունենում։

Իրապէս արիւնակից ազգականների ամուսնութեան հետևանքները պէտք է բացատրել պարզապէս նրանով, որ միանման յատկանշանները կուտակվում են։

Քանի որ երկու ամուսնացողներ միևնոյն ընտանիքին են պատկանում, նրանք հարկաւ հնարաւորութիւն ունեն օժտված լինելու նոյն բնաւորութիւնով, նոյն պակասութիւններով՝ թէ ֆիզիկական, թէ մտաւոր։ Ամեն մինի մի թեթև պակասութիւն բազմապատկվում է և աճում՝ մինչև հասնում է յետագայ սերնդին։ Զանազան յատկութիւններ կամ պակասութիւններ ոչ մի ուղղումներ չեն մտցնում դրանց մէջ։

Այս բոլորից յետոյ դժուար չէ եզրակացնել, որ արիւնակից ազգականների ամուսնութիւնը կը տայ շատ լաւ հետևանքներ, երբ երկու ամուսնացողները զերծ կը լինեն որևէ միանման պակասութիւնից. հակառակ դէպքում՝ ամենաթոյլ հիւանդոտ թերութիւնն անգամ ահագին չափերով է բազմապատկվում, մեծանում։

Նոյն նկատողութիւնները վերաբերում են այն միաւորութիւններին, որ տեղի են ունենում միևնոյն սօցիալական դասակարգերի պատկանող անհատների շրջանում, ասել է այնպիսի անհատների, որոնք ունեն նոյն ձգտումները, նոյն ճաշակները, նոյն ընդունակութիւնները։

Սա էլ անուանվում է սօցիալական արենակցութիւն, որ ընտանեկան արենակցութեանը շատ մօտ պէտք է համարել։

Եւ հարկաւ արդիւնքներն էլ նման են լինում։

Ժառանգականութիւնը ամրացնում է և մեծածաւալ դարձնում զանազան հիւանդոտ թերութիւններ, բայց բարեբաղդաբար բնական ընտրութիւնը վաղ թէ ուշ գալիս է հակակշիռ դառնալու սօցիալական ընտրութեան վատ հետևանքներին և ձեռնարկում այդպիսի այլասերված ընտանիքների առողջացման գործին։

Բժ. Արտաշէս Շիեան

[illegible] մամ և մանաւանդ առեւտրական էքսպանսիվ ծաւալումները շատ նշանաւոր հանգամանքներ է յօգնում մեր հեղինակը, ուր նրա ժողոված փաստական նիւթը վճռական ու առաջնակարգ դեր է վերագրում հրէաների [illegible]։

Օրինակ՝ ինչէս 16—17-րդ դարերում [illegible] Պորտուգալիայի, Սպանիայի, Իտալիայի և հարաւային գերմանական քաղաքների տնտեսական [illegible] Միջնաւոր Արեւելքի [illegible] և [illegible] Հիւսիս-Արեւմտեան Եւրոպան [illegible] Հոլլանդիային, Ֆրանսիային, Անգլիային և հիւսիսային գերմանական քաղաքներին։

[illegible] 15-րդ դարի վերջերում և 16-րդ սկզբներում Սպանիայից և Պորտուգալիայից [illegible] (միայն Սպանիայից 300,000) [illegible] Ֆրանսիա, Հոլլանդիա, Գերմանիա, Անգլիա [illegible]

[illegible] Մարսել, Բորդօ, Ամստերդամ, Անտվերպէն, Համբուրգ, Ֆրանկֆուրտ (Մայնի վրայ) [illegible] Կոլբեր (Ֆրանսիայում) և Կրոմվել (Անգլիայում) [illegible] մանակի տնտեսական առաջադէմ վերանորոգումներ, սիրով հիւրընկալում էին հրէաներին և առանձին դիւրութիւններով զարկ տալիս Մերկուրի այդ հանճարեղ սպասաւորների ամբարած փորձառութեան ծաւալումներին։ Թէ որպիսի խոշոր մասնակցութիւն ունի ինդուստրիական և առեւտրական հրէութիւնը միջազգային շուկաներում, դա ցոյց է տալիս Լայպցիգի յայտնի տօնավաճառի պատմութիւնը․ 1766—1839 թւականներին տարեկան միջին թւով 13,005 քրիստոնեայ յաճախորդների հանդէպ կանգնած էին 3185 հրէաներ․ ասել է՝ բոլոր քրիստոնեաների համարեա մի քառորդը (24,49°/o) եղել են հրէաներ։

Նոյնքան նշանակալից, որոշ կէտերում նոյնիսկ վճռական է եղել, ըստ Զոմբարտի, հրէաների դերն ու մասնակցութիւնը եւրոպական գաղութային տնտեսութեան (եր. 30) մէջ։ Հոլլանդական-հնդկական նշանաւոր ընկերութեան (գաղութեան) ընդհանուր պետը և շատ դիրեկտորներ եղել են հրէաներ։ Հարաւային Աֆրիկո-Աւստրալիայի անգլիական-գաղութային տնտեսութեան զարգացումը գրեթէ վերագրվում է հրէաներին։

Անգլիայում այնքան խոշոր է հրէական ազդեցութիւնը, որ մեր հեղինակը առանց տատանումների Նոր աշխարհը «իր բոլոր մասերով» յայտարարում է որպէս «հրէական երկիր»․ «այդ եզրակացութեան է հասցնում, առանց այլեւայլութեան, աղբիւրների ուսումնասիրութիւնը»,—շեշտում է Զոմբարտը դրականօրէն։ «Կարծես Նոր աշխարհը միայն նրանց (հրէաների) համար է գտնվել և իրանց օժանդակութեամբ․ կարծես Կոլումբոսները (Նորագոյն հետազօտութիւնը ցոյց է տուել, որ նոյնիսկ Քրիստափոր Կոլումբոսը մօր կողմից հրէական ծագում է ունեցել) Իսրայէլի գէշէֆտներ վարողներն են եղել» (եր. 32)։ Ներկայումս միլեարդների աշխարհում բազմաթիւ տրեստների հիմնադիրներ կամ խոշոր բաժնետէրեր հրէաներից են։

Նոյնիսկ նորագոյն պետութիւնների կազմակերպման ու հզօրացման գործում հսկայական է եղել հրէական տարրի մասնակցութիւնը։ Ոչ թէ նրանով, որ հրէաներից ծագել են յայտնի պետական ու զինւորական գործիչներ (մի փաստ, որ բացատրում է արտօնված ասպարէզները հրէականութեան առջև խոչընդոտված լինելու պատճառով․ այս կէտի վերաբերեալ չենք գտնում Զոմբարտի մօտ բաւարար բացատրութիւններ), այլ, որ հարուստ հրէաները ֆինանսական նեցուկներ են ծառայել նոր բարգաւաճող կապիտալիստական պետութիւնների գործօնների—մանաւանդ զօրքի—համար։

Սակայն մի ասպարէզ, ուր տիրող սպեցիֆիկ գծերի կենդանի մարմնացումը դարձել է այլանդակված հրէականութիւն, դա ինքը առեւտուրն է՝ իր բոլոր տեսակներով ու ստորաբաժանումներով։ Այդ ընդարձակ բաժնում անձնապէս աջող են Զոմբարտի դիտողութիւնները (եր. 60—136)։

Նորագոյն տնտեսական կեանքի «առեւտրականացումը» (Kommerzialisierung) և այսպէս ասած՝ «բօրսայականացումը» (Verbörsianisierung), իրանց բազմաճիւղ ֆունկցիաներով և բարդ հետեւանքներով, ուր հրէութիւնը «ստեղծագործական մասնակցութիւն է ունեցել», և անգամ նրանց «զարգացման մէջ նորագոյն տնտեսական կեանքի բացայայտված առանձնայատկութիւնը իր ծագումով պարտական է յատկապէս հրէական ազդեցութեան»։ Ոչ մի ժողովուրդ կարող չէ այդ հողի վրա տոկոսական մասնակցութեամբ և որակական արժէքով մրցել հրէաների հետ։

Այստեղ անկարելի է ծանրանալ այն մանրամասն փաստական նկարագրութեան վրա, որով բնորոշում է Զոմբարտը առեւտրական հրէութեան էներգիայի յախուռն ծաւալումները բանկային և բօրսային ամենատեսակ գէշէֆտների, արժէքաթղթերի բոլոր կաթեգորիաների ծագման, զարգացման և տարածման գործում։

Մի քանի թւեր հրէական հարստութիւնից (եր. 212)․

Հեղինակը բերում է զանազան դարերում, եւրոպական բոլոր յայտնի երկիրներում հրէական կուտակված հարստութիւններից պերճախօս նմուշներ, որոնք վկայում են ազգաբնակչաբար այդ չնչին, անյայտացող փոքրամասնութեան նիւթական յարաբերաբար գերազանցող ոյժը, տիրական դիրքերը։ Գերմանական մի քանի քաղաքների օրինակներ, որոնք վերաբերում են ներկայիս, աւելի քան ապշեցուցիչ են։ Միայն Բերլին քաղաքի ողջ ազգաբնակութեան (մօտ $2\frac{1}{2}$ միլիոն) 5,06°/o-ը (ուղիղ 125,723 հոգի) կազմում են հրէաներ, որոնք, սակայն, տարեկան վճարվող հարկ ու տուրքի ընդհանուր գումարի (34.182,931 մարկ) 30,77°/o են հատուցանում (10.517,535 մարկ)։ Մօտաւորապէս նոյն օրինակներն ենք գտնում՝ Պօզնան (4,21°/o ազգաբնակութիւն, 24,02°/o վճարելի հարկ), Գլայվից (3,20°/o և 23,90°/o), Բոյթեն (4,04°/o և 26,90°/o), Մանհայմ (3,21°/o և 28,66°/o) և ուրիշ շատ քաղաքներ։

Կազմել ազգաբնակութեան $\frac{1}{25}$—$\frac{1}{20}$ մասը, բայց կուտակել նիւթական հարստութիւնների $\frac{1}{4}$-ից մինչև համարեա $\frac{1}{3}$-ը (Բերլինի օրինակը), սա, իրաւ, մի փաստ է, որ ցրված տարրերից միմիայն հրէաների մօտ կարելի է գտնել։ Էկօնոմիստ

(Վերջը միւս անգամ)

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) «Գրիգոր Մագիստրոսի «Գամագտականի» ամբողջական լուծում», հ. Գաբրիէլ ծ. վ. Մէնէվիշեանի, Վիէննա, 1912 թ., էջ 162, գ. 1 ֆ. 50 ս.։ 2) «Կեանքի ծաղը», Ե. Խշտոեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 94, գ. 35 կ.։ 3) «Կնիկարմատի շալվարը կամ մօղի խուրջէնը», վօդվիլ 1 գործ., Արտէմ (Ցարութիւն) Եսայեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 32, գ. 20 կ.։ 4) «Ցաղթանակ», Կազիմիր Տետմայերի, թարգմ. Գ. Մելոյեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 42, գ. 15 կ.։ 5) «Մնակեան յիսնամեայ յօբելեան, 1912» (կենսագրական Մարտիրոս Մնակեանի), պատկերազարդ, Կ. Պոլիս, 1912 թ., էջ 12. 6) «Գաճաճ», փոքրերի համար զաւեշտ 1 գործ., Ալ. Արէլեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 15, գ. 10 կ.։ 7) «Մեր ճրնճղուկը, Ծիճուն, Պառաւ մօռանի խոստովանքը», Մամին-Սիբիրեակի, թարգմ. օր. Ն. Աղանեանցի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 31, ձրի յաւելուած «Հասկեր» ամսագրի։ 8) «Մարդն ու նամարդը», հէքիաթ, Վարդան Վարդանեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 22, գ. 10 կ.։ 9) «Կատուն ու աղուէսը», պատկերազարդ, հէքիաթ, Աթ. Խնկոյեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 16, ձրի յաւելուած «Հասկերի»։ 10) «Հայ գիւղացուհի մը», հրատարակութիւն Մ. Փորթուգալեանի, Մարսէյլ, 1912 թ., էջ 40, գ. 40 սանտիմ։ 11) «Լրծկանններն և վամպիրը», առակ, Ատրպետի, Ալէքսանդրօպօլ, 1912 թ., էջ 14, գ. 10 կ.։ 12) „Виноградныя листовертки", А. А. Силантьева, Օդեսսա, 1911 թ., էջ 40, գ. 25 կ.։ 13) „Сборъ винограда", Г. А. Барберона, Օդեսսա, 1912 թ., էջ 69, գ. 25 կ.։ 14) «Փիլրս», ծաղիկների խաղ, կազմեց Ա. Թ., Թիֆլիս, 1912 թ.։ 15) „Путеводитель Русскаго Общества Пароходства и Торговли" на 1912 г., պատկերազարդ։ 16) «Պատանի» ալմանախի II (IV) և III (V) պրակները, Թիֆլիս, 1912 թ., իւրաքանչիւր պրակի գ. 20 կ.։ 17) „Водоснабженіе гор. Тифлиса", составилъ членъ управы А. М. Аргутинскій Долгоруковъ, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 271. 18) «Տեղեկագիր Կ. Հ. Բ. Ընկ. 1911 թ. գործունէութեան», Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 160+21. 19) Отчетъ Эриванскаго Ремесленнаго и Мелкоторговаго Ссудосберегательнаго Т-ва за 1911 годъ", Երևան, 1912 թ., էջ 16.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ղուբա, 8 մայիսի

Ներկայ տարվայ մարտի 1-ին լրացաւ Ղուբայի ծխ. դպրոցի գոյութեան քառասուն տարին։ Քառասուն երկար տարիների ընթացքում այդ լուսոյ տաճարը այս բազմատարր քաղաքում միշտ վառ է պահել մեր ազգային և հասարակական ինքնուրոյնութիւնը միւս ազգերի՝ թուրքերի, հրէաների և ռուսների շարքում։ Նրա տուած բարոյական-կրթական անչափ օգուտները արեւի լոյսի պէս պարզ են ամեն մի ղուբեցու և այն սաների ու ուսուցիչների համար, որոնք այդքան ձիգ ժամանակվայ ընթացքում վայելել են և այդ դպրոցի ուսումը, խնամքը կամ պաշտօնավարել են այդ հաստատութեան մէջ․ ուստի անհրաժեշտ է այդ համեստ տօնը անմահացնել և ապահովել նրա աղքատիկ վիճակը, դպրոցական ֆօնդ կազմելով։

Սրանով կոչ ենք անում բոլոր Ղուբայից դուրս ապրող ղուբեցիներին, դպրոցում պաշտօնավարած ուսուցիչ-ուսուցչուհիներին և նրա մէջ կրթութիւն ստացած սաներին չը զլանալ իրանց սրտաբաց օգնութիւնն ու աջակցութիւնը ցոյց տալ թէ դրամական նուիրաբերութիւններով և թէ դպրոցի անցեալի մասին իրանց ունեցած տեղեկութիւններով։

Քառասնամեայ յօբելեանական հանդէսը կատարվելու է յունիսի 10-ին։

Թղթակցութիւնները և նուէրները ուղարկել կարգադրիչ յանձնաժողովի նախագահի անունով՝ Куба. Нерсесу Авд. Сарумову.

Յանձնաժողովի անդամներ՝ Ն. Սարումեան, Զ. Բարսեղեան, Հ. Մելիք-Դաղայեան։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Ֆրանսիան միացաւ Ռուսաստանի առաջարկութեանը, որպէսզի միասին ազդեն Թիւրքիայի վրա՝ հաշտութիւն կնքել Իտալիայի հետ։

✦ Ցունիսին Թիւրքաց մեծ վեզիրը այցելելու է Բեռլին։

✦ Ալբանական ապստամբութիւնը ընդարձակ չափերի է հասել։ Միւս կողմից նրանց քաջալերում է Չերնոգորիան։

✦ Թիւրքաց մինիստրների խորհրդի որոշման համաձայն՝ նոր գնդեր դիմեցին դէպի ապստամբ վայրերը։

✦ Եւրոպական աղբիւրները հաստատում են այն տեղեկութիւնը, որ շուտով կայանալու է միջազգային կօնֆերէնցիա՝ Ռուսաստանի յարուցած հարցերը քննելու համար։

✦ Չիների և տիբէտցիների ընդհարումները շարունակվում են։

✦ Բուդապեշտում տեղի ունեցած դէպքերի մասին ստացվել են սարսափելի տեղեկութիւններ։ Ցուցարարները զօրքերի հետ ընդհարվելու ժամանակ ցոյց տուին առանձին ոգեւորութիւն։ Մերկ ձեռքերով նրանք բռնում էին զինւորների սուինները։ Քաղաքում գտնվող 12,000 զինւորը քիչ երեւաց անկարգութիւնները ճնշելու համար։ Գաւառից կանչվեցին կրկին 4 բատալիօն և 400 հեծեալ ժանդարմ։ Գործադուլները ճանապարհին բռնում էին զինւորական գնացքները․ տեղ-տեղ քարուքանդ արվեցին երկաթուղային կամուրջներ և գծեր։ Ցուցարարները ներս էին խուժում ոստիկանատները։ Տների պատուհաններից և բակերից արձակում էին գնդակներ զօրքի և ոստիկանութեան վրա։

✦ Բուդապեշտի անկարգութիւնների ժամանակ զօրքերից սպանվեցին 2 զինւոր և վիրաւորվեցին 63 զինւոր և ոստիկան։ Ցուցարարներից մինչև այժմ երեւան են հանել 14 սպանվածի և 160 վիրաւորների։

✦ Վիէննայից հեռագրում են, որ կայսրի անձնական դիւանատունը ունգարական պրեմիեր Լուկաչից պահանջեց բացատրութիւն բոլոր անցած դարձածի մասին։

✦ Ունգարական մամուլը Բուդապեշտի դէպքերը բնորոշում է իբրև յեղափոխական բնաւորութեան։

✦ Նէապոլում լեռան վրայից իջնելու ժամանակ կտրվեցին երեք վագօնների տորմօզները, վիրաւորվեցին 63 մարդ, որոնցից շատերը ծանր։

✦ Անգլիան մի զօրամաս և գնդակացիրներ ուղարկեց Պեկին՝ անգլիացիների կեանքն ու գոյքը պաշտպանելու համար։

✦ Ֆէցում ֆրանսիացիք գնդակահարեցին 48 ապստամբների։ Ֆրանսիայից գալիս են նոր զօրքեր։

✦ Տաշկէնտում զինւորական դատարանը մահվան դատապարտեց 8 հոգու զինված յարձակման համար։

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

15 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Սենատը անհետեւանք թողեց «Р. Богатство» ամսաթերթի խմբագիր Կորոլէնկոյի վճռաբեկ բողոքագիրը, որին Պետ. դատ. պալատը Ելպատէվսկիի «Մեր շրջանի մարդիկը» յօդուածի համար դատապարտել է 2 շաբաթով բանտարկութեան։

ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿ։ Ժէլէզնօվօդսկում բժշկական սէզօնը բացվեց։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Խնդրագրի համաձայն արձակվում է պաշտօնից Բեսարաբիայի նահանգապետ կոմս Կանկրինը, որին փոխարինելու է Կուրսկի նահանգապետ Գիլխէնը։

ՕԴԵՍՍԱ։ Անցնելով Դարդանէլը գալիս են շոգենաւեր։

ԿԵՄԵՐՆ։ Բացվեց բժշկական սէզօնը։

ՏԱԳԱՆՐՕԳ։ Գալիս են շոգենաւեր Դարդանէլից։ Նաւահանգստում մեծ կենդանութիւն է։

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ։ Հարաւային Ունգարիայում և Սէմիգրադիայում հեղեղը մեծ վնասներ է հասցրել։ Արադում և Լուգաշում խեղդվել են շատ մարդ։

ԺԸՆԵՎ։ Բացվեց միջազգային երկրորդ կօնգրէսը օդագնացութեան իրաւունք մշակելու համար։

ՕՄՍԿ։ Բացվեց Սիբիրի, Ստեպնօյ երկրի և Անդրուրալեան գիւղատնտեսութեան ու բօրսային առեւտրի ներկայացուցիչների առաջին համագումարը։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

Նոր-Նախիջեւան, Գ. Զ.-ին.—Անկարելի եղաւ տպել՝ մեզնից անկախ պատճառով։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ,
ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ԿԵՂԾԻՔՆԵՐԻՑ!

Երևան են եկել մեր Սպէրմինի սակաւարժէք նմանողութիւնները, որոնք ըստ ազդեցութեան ոչ մի առնչութիւն չունեն մերինի հետ, և դեռ յաճախ նրանք պարունակում են իրանց մէջ առողջութեան համար վնասակար նիւթեր։

Նեվրաստենիայի, սեռական թուլութեան, զառամութեան, իստէրիկայի, նեվրալգիայի, սակաւարիւնութեան, թոքախտի, սիֆիլիսի, սնդիկային բժշկութեան հետեւանքների, սրտի հիւանդութիւնների (շաղութիւն, սրտի պնդախտութիւն, սրտի բաբախումն, պէրէբոյ, միօկարդիտ), զարկերակի կարծրացումի, ալկօհոլիզմի, ողնուղեղի հիւանդութեան, կաթուածների, հիւանդութիւններից առաջացած թուլութեան, յոգնածութեան և այլ հիւանդութիւնների ժամանակ միայն Սպէրմին-Պէլի գործածութեամբ կարելի է հասնել այն փայլուն հետեւանքներին, որոնց մասին վկայում են ամբողջ աշխարհի յայտնի գիտնականների և բժիշկների գիտութիւնները։ Հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել

ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԵԼԻ

անուան վրա և հեռու մնալ զանազան անուններով երևան եկող բոլոր մահլամներից և հեղուկներից, որոնց սակաւարժէք. համար հրատ. ունենք առանձին բրօշիւր, որն ուղ. է ձրի՝ ՍՊԵՐՄԻՆԻ մասին եղած նոր գրական. հետ միասին։

ОРГАНОТЕРАПЕВТИЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ
ПРОФЕССОРЪ Д-РЪ ПЕЛЬ и С-ья
ПОСТАВЩИКИ ДВОРА
ЕГО ИМПЕРАТОРСК. ВЕЛИЧЕСТВА
С.ПЕТЕРБУРГЪ
В. О. 7 линія 18.

(П. 68382) 16—3

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ Ն Ե Ր Ը
«606»-Ի ՆԵՐՄՐՍԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Կ. Մ. ՁԻԿՕՎԱՆԻ—$9\frac{1}{2}$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ — 1—2 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։
Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը՝
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—45

(П. 73531) 8—5

ՎԱՐԱԿԻՉ ԵՒ ԷՊԻԴԵՄԻԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ (օրինակ՝ խոլերայից, տիֆից, ծաղկից, քութէշից, կարմրուկից, սիֆիլիսից, քօսից) կարելի է պաշտպանվել, ինչպէս ապացուցված է, ամենախիստ մաքրութիւն պահպանելով։ Հարկաւոր է, գոնէ, ուտելուց առաջ ոչ միայն լուանալ ձեռքերը, այլ և նրանց ախտահանել։

Այդ նպատակի համար առանձնապէս յարմարագոյն միջոցն է, որ նշանակված է վարակիչ հիւանդութիւնների դէմ կռուելու համար, «№ 4711 ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՍԱՊՈՆԸ»։

Գործածութեան խրատական եղանակը (ռուսերէն և գերմաներէն լեզուներով) կցված է իւրաքանչիւր կտորին։

Առանձնապէս առաջարկվում են՝ «№ 4711 Կարբօլեան Սապօնը» (պիտանի է նաև հիւանդների սպիտակեղէնների լուացումի ժամանակ), «№ 4711 Դէգտեար Սապօնը» և «№ 4711 Սուլէմայէն Սապօնը»։

«№ 4711 Բժշկական Սապօնը» կարելի է ստանալ բոլոր դեղատներում, դեղավաճառ և պարֆիւմերիային խանութներում, իւրաքանչիւր կտորը 10 կօպէկից սկսած։

Գնելու ժամանակ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել, որպէսզի իւրաքանչիւր կտորի վրա լինի «№ 4711»։ Միայն նա է տալիս գարանտիա սապօնի լաւ յատկութեան համար։

(6, 26, 16) (M. 184001) 4—1

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԵԼԴՇԵՐ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Семеновская ул., № 9. Ժամը 3—4-ը։

Ա. ԽՍԱՑԵԱՆԻ
ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԲԺՇԿԱՐԱՆ
բազմաթիւ խորհուրդներով, բէցէպտներով և նկարներով. գինը 50 կօպ. ճանապարհածախսը 15 կ. մարկաներով։ Բժշկարանը պահանջողներին ՁՐԻ, իբրև պրեմիա, միաժամանակ կուղարկվի նոր լոյս տեսած ծիծաղաշարժ վօդվիլ՝ «ԿՆԻԿԱՐՄԱՏԻ ՇԱԼՎԱՐԸ» (առանձին՝ գինն է 20 կօպ.)։
Դիմել՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. Артемію Есаянцу.
(Ե.Հ.Կ.) 287. 50—9

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագրեր, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետեւեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արխազերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շտապ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնուհետ յանձնել։
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։
Տ է լ է ֆ օ ն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.